

REGISTERED No. 155

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

કર્તવ્યં જિનવંદનં વિધિપરિદોષોલ્લક્ષ્મણસૈઃ ।

સચ્ચારિત્રવિશ્રૂષિતાઃ પ્રતિદિનં સેવ્યાઃ સદા સાધવઃ ॥

શ્રોતવ્યં ચ દિને દિનં જિનવચ્ચો મિથ્યાત્વનિર્નાશનં ।

દાનાદૌ વ્રતપાલનં ચ સતતં કાર્યા રતિઃ શ્રાવકૈઃ ॥ ૧ ॥

“વિધિને વિષે તત્પર અને હર્ષથી ઉલ્લસિત મનમાળા શ્રાવકોએ પ્રતિદિન શ્રી જિનેશ્વરને વંદન કરવું, સત ચારિત્રવડે સુશોભિત એવા યુનિરાત્રોની સદા સેવા કરવી, મિથ્યાત્વનો નાશ કરતાર જિનવચ્ચન પ્રતિદિન સાંભળવું અને દાનાદિક (દાન, શ્લીય તથા અન્ય આવના) ને ત્રિપે તથા અહિંસાદિક વ્રતને પાળવામાં નિરંતર આસક્તિ રાખવી.”

સુક્તયુક્તાવલિ.

પ્રેસનંક ૨૬ સુ. આસો. સંવત ૧૯૬૬. શાકે ૧૮૩૨. અંક ૭ મા.

પ્રગટકર્તા

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા, ભાવનગર.

પ્રતિદિન રતનમાળા	૧૬૩
આવધર્મ	૨૦૨
સૂચ-૧ એમ સૌજન્ય	૨૧૦
વગર	૨૧૮

ભાવનગર—આનંદ પ્રીતીંદ્ર પ્રેસ તથા અનંદાવાદ એન્ડોર્વર્નીકસુહર પ્રેસ.

પ્રાર્થિક શબ્દ ૩. ૧) પોસ્ટેજ ચાર આના.

સજ્ઞા તરફથી છપાતા-છપાવાના ગ્રંથો.

નીચે જણાવેલા ગ્રંથો તૈયાર થવા આવ્યા છે તે થોડા વખતમાં બહાર પડશે.

- ૧ શ્રી કર્મગ્રંથ સટીક-વિભાગ પહેલો-ચાર કર્મગ્રંથ.

શેઠ રતનજી વીરજી તથા જીવણભાઈ જેયંદની સહાયથી.

- ૨ શ્રી પ્રભુચરિત્ર સટીક.

શેઠ હરજીવન મુળજી વાલુચળીનિવાસી મુદરચંદની સહાયથી.

- ૩ શ્રી દ્વાત્રિંશત દ્વાત્રિંશક-ચોપન દીકા સહીત.

સુઆવિકા દેવલીબાઈની સહાયથી.

- ૪ શ્રી યોગગિંદુ સટીક.

સુઆવિકા દેવલીબાઈની સહાયથી.

- ૫ શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ મૂળ તથા દીકાના ભાષાંતર યુક્ત.

ભાવનગરના શ્રાવિકાસમુદાયની સહાયથી.

- ૬ શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ ભાષાંતર ભાગ ૫ મો. (સ્થાન ૨૦ થી ૨૪) પૂર્ણ.

નીચે જણાવેલા ગ્રંથો છપાય છે તે કેટલાક વખત પછી બહાર પડશે.

- ૭ શ્રી શાંતિનાથ ચરિત્ર ગદ્યગદ્ય મૂળ.

શ્રી લીબીનીતા સંવત્તા સહાયથી.

- ૮ શ્રી કર્મગ્રંથ સટીક-વિભાગ બીજો-પાંચમો છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ.

શેઠ રતનજી વીરજી તથા જીવણભાઈ જેયંદની સહાયથી.

- ૯ શ્રી મંચાસક દીકા સહીત. (અપૂર્વ ગ્રંથ)

શેઠ સોભાગચંદ કપુરચંદ જામનગરનિવાસીની સહાયથી.

- ૧૦ શ્રી પદ્મ ચરિત્ર (શ્રી પદ્મચરિત્ર) માગંધી ગાથા બંધ (સભા તરફથી.)

- ૧૧ શ્રી પરિશિષ્ટ પૂર્વ મૂળ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય કૃત.

બાબુ સાહેબ રામ બુધસિંહજી બહાદુર તથા શેઠ

વીરચંદભાઈ દીપચંદ સી. આઈ. ઇ. ની સહાયથી

નીચે જણાવેલા ગ્રંથો થોડી મુદતમાં છપાવા શરૂ થશે.

- ૧૨ શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ ભાષાંતર ભાગ ૧ હો. (સ્થાન ૧ થી ૪)

- ૧૩ શ્રી કુવલવમાળા—એક રસિક ને ઉપદેશક ગવળખ ચરિત્રનું ભાષાંતર.

નીચે જણાવેલા ગ્રંથો તૈયાર થાય છે.

- ૧૪ શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ ગ્રંથ મૂળ.

- ૧૫ શ્રી કર્મપ્રણાલી બંને દીકા સહીત.

- ૧૬ શ્રી જ્ઞાનસાર (અષ્ટક) દીકા મંચાસજી શ્રી ગંભીરવિજયજી કૃત.

આ સભાના લાઇફ મેમ્બરને ચાલુ વર્ષમાં ઘણા અમૂલ્ય ગ્રંથોના લાભ મળવાનો છે. એ હકીકત લાઇફ મેમ્બર થવા ઇચ્છનારે ધ્યાનમાં રાખવા યોગ્ય છે. તે સાથે આપના અમૂલ્ય ગ્રંથો બહાર પાડવા માટે સહાય આપી મુનિ મહારાજ વિગેરેને જ્ઞાનદાન આપનારો પોતાના દ્રવ્યનો સંતુષ્ટોગ કરવાનું બધું ધ્યાનમાં રાખવા યોગ્ય છે. તેવી ઇચ્છાનાથી જ સભા સાથે પત્રવ્યવહાર કરવા, જેથી તેમની ઇચ્છાનુસાર ગોઠવણ કરી આપવામાં આવશે.

श्री जैनधर्म प्रकाश.

ततः प्रसन्नहृदया गुरवस्तेज्यो गृहस्थावस्थोचितं साधुदशायोग्यं च प्र-
 तिपादयन्ति धर्ममार्गं । ग्राहयन्ति तदुपार्जनोपायं महायत्नेन । यदुत जो
 ज्ञप्ताः सद्धर्ममाधनयोग्यत्वमात्मनोऽजित्पद्भिर्नवद्भिस्तावदिदमादौ कर्तव्यं जव-
 ति । यदुत सेवनीया दयावृता । न विधेयः परपरिजवः । मोक्तव्या कोपनता । व-
 र्जनीयो दुर्जनसंसर्गः । विरहितव्यादिकयादिता । अज्यप्रसनीयो गुणानुरागः ।
 न कार्या चौर्यबुद्धिः । त्यजनीयो मिथ्याजिमानः । वारणीयः परदाराजि-
 द्वापः । परिहर्तव्यो धनादिगर्वः । विधेया दुःस्वितदुःखत्राणेष्वा । पूजनीया
 गुरुवः । वंदनीया देवसङ्ख्याः । सन्माननीयः परिजनः । पूरणीयः प्रणयिलोकः ।
 अनुवर्तनीयो मित्रवर्गः । न जाषणीयः परावर्णवादः । गृहीतव्याः परगुणाः ।
 द्यज्जनीयं निजगुणविकल्पनेन । स्पर्तव्यमणीयोऽपि सुकृतं । यतितव्यं परार्थं ।
 संजाषणीयः प्रथमं विशिष्टलोकः । अनुमोदनीयो धार्मिकजनः । न विधेयं
 भ्रमणोदयटनं । जवितव्यं सुवेपाचारैः । ततो जविष्यति जवतो सर्वज्ञसद्मार्ग-
 धानयोग्यता । उपमितिजवप्रपञ्चा कथा.

पुस्तक २६ जुं.

आसो. संवत् १९६६.

शाके १८३२.

अंक ७ मे.

श्रीमद् चिदानंदजी कृत

प्रश्नोत्तर रत्नमाला.

विवेचन सभेत.

(लेखक सन्मित्र कर्पूरविजयल.)

अनुसंधान पृष्ठ १८० थी.

आ अंकमां आवेला १०२ थी ११४ सुधी (१३) प्रश्नोत्तर उत्तर नीचे
 प्रमाणे—

सतगुरु यरखु रेखु शिर धरीये, बाण शोला छलुविध लवि करीये;
 मेहलबाण भोरो अति कहीये, ताकुं तोड अक्षयपद लहीये. ३४.
 पापका भूण लोभ जगमांही, रोग भूण रस दुण नांही;
 दुःअका भूण सनेह पियादे, धन्य पुरुष तेनुथी न्यादे. ३५.

૧૯૪

જૈનધર્મ પ્રકાશ.

અશુચિ વસ્તુ જાણી નિજ કાયા, શુચિ પુરૂષ જે વરજિત માયા;
 સુધા સમાન અધ્યાતમ વાણી, વિપસમ કુકથા પાપ કહાણી. ૩૬.
 જિહ્વાં ખેઠા પરમારથ લહીએ, તાકું સદાય સુસંગતિ કહીએ;
 જિહ્વાં ગયા અપલક્ષણ આવે, તે તો સદાય કુસંગ કહાવે. ૩૭.
 રંગ પતંગ દુરજનકા નેહા, મધ્ય ધાર જે આપત છેહા;
 સજ્જન રનેહ મજીઠી રંગ, સર્વ કાળ જે રહત અલંગ. ૩૮.
 પ્રત્નોત્તર ઈમ કહી વિચારી, અતિ સંક્ષેપ યુદ્ધિ અનુસારી;
 અતિ વિસ્તાર અરથ ઇણુ કેરા, સુણુત મિટે મિથ્યાત અધેરા. ૩૯.

કળશ.

રસ પૂર્ણાંદ સુચંદ સંવત (૧૯૦૬), માસ કાર્તિક જાણીએ,
 પક્ષ ઉજ્જવળ તિથિ ત્રયોદશી, વાર અચળ વખાણીએ;
 આદીશ પાસ પસાય પાગી, ભાવનગર રહી કરી,
 ચિદાનંદ જિણુંદ વાણી, કહી ભવસાયર તરી. ૪૦.

ઇતિ પ્રત્નોત્તર રત્નમાળા સમાપ્તા.

૧૦૨. સતગુરુ ચરણ રેણુ શિર ધરિએ, ભાલ શોભા ઇણુવિધ ભવિ
 કરીએ—સદગુરુની ચરણરજ મસ્તક ઉપર ધારી ગુરુઆજ્ઞા પ્રમાણુ કરવી એ
 સુઝ જનોતું કર્તવ્ય છે. ભાલ (લલાટ) માં તિલક કરવાનો પણ એજ ઉત્તમ ઉદ્દેશ
 સંભવે છે. ‘ પોતે તત્ત્વના જાણકાર સત્તા લગ્ય જનોના હિતમાટે સતત ઉજમાળ
 હોય, જે નિષ્પાપ વૃત્તિને સેવનાર હોય અને અન્ય આત્માર્થી જનોને પણ નિષ્પાપ
 માર્ગે ખતાવનાર હોય, પોતે ભવસમુદ્રથી તરે અને અન્યને પણ તારી શકે એવા
 હોય તે સદગુરુનેજ આત્મહિતૈષી જનોએ સેવવા. ’ કહું છે કે ‘ પવિત્ર કરીને
 જીહ્વા તુઝ ગુણે, શિર વહિયે તુઝ આણુ; મનથી કહિએ રે પ્રભુ ન વિ-
 સારિયે, લહિયે પરમ કલ્યાણુ. ’ એવા પરમ ગુરુના ગુણગ્રામથી જીહ્વા પા-
 વન થાય છે, તેમની પવિત્ર આજ્ઞાને વહન કરવાથી આપણું ઉત્તમાંગ દીપી નીકળે
 છે અને તેમનું સદાય સ્મરણ કરવાથી અંતઃકરણ ઉજ્જવળ થાય છે; યાવત્ તેથી જ-
 ન્મમરણની સર્વ વ્યથા ટળે છે અને અક્ષય અનંત એવું મોક્ષમુખ મળે છે.

૧૦૩. મોહ જાળ મ્હોટો અતિ કહિએ, તાકું તોઢ અક્ષયપદ લ-
 હિએ—આપણને મુઝાવે તે મોહ. ઉત્તમ પ્રકારના જ્ઞાન-દર્શનનું આચ્છાદન
 કરનાર અને અશુદ્ધ વૃત્તિને પેદા કરનારજ મોહ છે. રાગ, દ્વેષ, ઈર્ષા, ખેદ, મત્સર

પ્રત્યોત્તર રત્નમાળા.

૧૮૫

એ સર્વે એનાજ ઘરના છે. જૂઠા જૂઠા રૂપ ધારનાર ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ રૂપ તેનો ગાઢો પરિવાર છે. દુર્ગતિના કારણરૂપ ૧૮ પાપસ્થાનકોમાં પ્રવૃત્તિ કરાવનાર મોહજ છે. તે મ્હોટામાં મ્હોટો જગજાહેર ચોર છે. તે ધોળે દહાડે ધાડ પાડી પ્રાણીઓનું સર્વસ્વ હુરી જાય છે. જે કંઈ પણ આત્મસાધન કરવા ઇચ્છે છે તેને તે જાને પજવે છે અથવા પોતાના પરિવારને તેને પજવવા ફરમાવે છે. તેમાં પણ કોઈ ધર્મોત્સાહ તો છિદ્ર જેની બહુજ યુશી થાય છે. મોહ આવી વિવિધ રીતે જગતની વિડંબના કરે છે. ‘હું’ અને ‘મારું’ એવો મંત્ર લાણીવી સહુને અંધ કરી નાંખે છે. એવા અતિ દુષ્ટ અને પ્રબળ મોહને હણ્યા વિના કોઈ મોક્ષપદ પામી નથી, અને તે મોહનો ક્ષય કર્યો પછી મોક્ષપ્રાપ્તિ અતિ શીઘ્ર થાય છે. તેનો અન્વેષ ઉપાય ‘આત્મજ્ઞાન, આત્મશ્રદ્ધા અને આત્મરમણ રૂપ રત્નત્રયીનું’ યથાર્થ આરાધન કરવું એજ છે. ‘આત્મજ્ઞાનવટે પોતાનું’ સ્વરૂપ-સામર્થ્ય યથાર્થ રીતે આજાણી શકાય છે એટલે પોતાની શક્તિનું યથાર્થ જ્ઞાન થઈ શકે છે, આત્મશ્રદ્ધાવટે પોતાની પૂર્ણ શક્તિની પૂરેપૂરી પ્રતીતિ આવે છે, અને આત્મરમણ વટે પોતાની પૂર્ણ શક્તિ પ્રગટ કરવામાં બાધકભૂત રાગ, દ્વેષ, મોહ પ્રમુખ અંતરંગ શત્રુઓને દૂર કરવા અને સાધકરૂપ સત્સંગ પ્રમુખ અનેક સહયુગ્મોને સંચવાને પોતે સાવધાન રહે છે. એવી રીતે ઉજવળ રત્નત્રયીનું યથાવિધ આરાધન કરીને અને સદાજ કર્મમળનો ક્ષય કરી આત્મા અવિચળ એવી મોક્ષપદવીને પ્રાપ્ત કરે છે.

૧૮૪ પાપકા મૂળ લોભ જગમાંહી—હુનિયામાં સર્વ પાપનું મૂળ લોભ જગજાય છે. લોભ જૂઠી જૂઠી જાતનો હોય છે. કદાચ એક જાતનો, તો કદાચ બીજી જાતનો લોભ અંતરમાં પેચી નહિ કરવાનું કામ કરવા પ્રેરણા કરે છે, અને એમ આત્માને પાપથી મત્રીન બતાવે છે. શ્રી લક્ષ્મી પ્રમુખના લોભ માટે તો લોકો કંઈક પ્રકારના યુદ્ધાદિક અનર્થો કરે છે તે પ્રગટ વાત છે, પણ યશસ્વીતિના લોભથી પણ કોઈ કોઈ પ્રસંગે અજ્ઞ જનો બહુ અનર્થ સેવે છે, છતાં પોતાની ભૂલ લોભવંશતાથી પોતે સમજી શકતા નથી. વળી હુનિયામાં પણ મ્હોટે ભાગે આ દોષ આપેલો હોય છે, તેથી ભાગ્યેજ કોઈ કોઈની ભૂલ સુધારવા કહી શકે છે. કેવળ નિરપેદી સંત સુત્રાધુ જનોજ આવી ભૂલ સુધારી શકે છે. તેમનું અવસર ઉચિત હિત વચન લોભી ઉપર પણ સારી અસર કરી શકે છે; તેથી જેમને લોભનું ઔપ-ધ મેળવવા પ્રબળ ઇચ્છા હોય તેમણે તેવા નિરપેદીનીજ સેવા કરવી.

૧૮૫. રોગ મૂળ રસ હુજ નાંહી—‘રસમૂલાથ વ્યાધયઃ’ જૂઠી જૂઠી જાતના રોગ પેદા થવાનું ખાસ કારણ વિષયગૃહ્ણિ-વિષયાસક્તિ-વિષયલોભુપતા છે. રોગ ઈંદ્રિયોના વિષયોમાં અભ્યાસક્તિ અવશ્ય હુઃખદાયી થાય છે. આ ભવમાં

૧૯૬

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

પ્રગટ વ્યાધિ પ્રમુખ આપદા ઉભી થાય છે, અને પરભવમાં નરકાદિક ચાતના સહવી પડે છે; તેથી જ્ઞાની પુરૂષો વિષયસુખને વિષવત્ લેખી તે વિષયસુખથી વિમુખ રહે છે, અને જે વિષયાસક્તિથી દૂર રહે છે તેજ ખરા જ્ઞાની છે, તેમજ જ્ઞાની પુરૂષોના ચવિત્ર માર્ગે ચાલવું એ આપણું પણ પરમ કર્તવ્ય છે એમ વિચારી જેમ બને તેમ વિષયાસક્તિ ટાળવા પ્રયત્ન સેવવો.

૧૦૬. દુઃખકા મૂળ સનેહ પિયારે, ધન્ય પુરૂષ તેનુથી ન્યારે—
 ‘સ્નેહમૂલ્લાનિ દુઃખાનિ’ દુઃખનું મૂળ સનેહ છે. સનેહ કરતાં સહેલો લાગે છે, પણ તેનો નિર્વાહ કરવામાં કષ્ટનો અનુભવ થાય છે. સનેહ કરવામાં પણ ઘણી વખત જીવ ડગાર્થ બળ્ય છે. અરથાને સનેહ કરવાથી ઉલટી ઉપાધિ ખડી થાય છે. જો કોઈ સહેકાણે સનેહ થયો હોય તો તેનો વિયોગ ન થાય તેની ચિંતા રહે છે, અને દૈવવ-શાત્ વિયોગ થયો તો અત્યંત કલેશ પેદા થાય છે; તેથી સાંસારિક સનેહ માત્ર સૌપાધિક ગણાય છે. જેને નિરૂપાધિક સુખની ચાહના હોય તેને એવો સનેહ કરવો કે વધારવો ઉચિત નથી; તેમને માટે તો શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીનાં વચન અતિ ઉપ-યોગી થઈ પડશે. શ્રીમાન્ કહે છે કે ‘રાગ ન કરજો કોઈ નર કોઈશુ’રે, નવિ રહેવાય તો કરજો મુનિશુ’રે; મણિ જેમ ફણી વિપનો તેમ તેહોરે, રાગનું લોપજ સુજસ સનેહોરે. તેનો પરમાર્થ એવો છે કે ‘કૃત્રિમ સુખ માટે તો કોઈ સાથે રાગ કરવો ઉચિતજ નથી, અને જો કોઈ સાથે રાગ કરવાનીજ ઈચ્છા થાય તો શમ દમાદિક સદ્ગુણસંપન્ન મુનિરાજ સાથેજ કરવો ઉચિત છે. જેમ મણિથી ફણીધરનું ચહેલું વિષ દૂર થઈ જાય છે તેમ મુનિજન ઉપરના પ્રશસ્ત નિઃસ્વાર્થ રાગથી અનાદિ અપ્રશસ્ત રાગનું વિષ દૂર થઈ જાય છે.’ એવો સદુપદેશ દિલમાં ધારી અપ્રશસ્ત રાગને દૂર કરવાને માટે ઉક્ત ઉપાયને સેવવા વિશેષે બપ કરવો ઉચિત છે. એમ દૃઢ અભ્યાસયોગે આત્માને અધિક લાલ થવા સંભવ છે. વળી જેમણે સંપૂર્ણ રાગનો જય કરીને વીતરાગ દશા પ્રગટ કરી છે તેમની તો બલિહારીજ છે.

૧૦૭. અશુચિ વસ્તુ જાણો નિજ કાચા—અશુચિમાં અશુચિ વસ્તુ આપણી કાચા છે. તે વાતની પ્રતીતિ સ્ત્રીપુરૂષના શરીરમાંથી નીકળતા દુર્ગંધી પદાર્થો ઉપરથી થઈ શકે છે. એક અજનો કવળ પણ અદ્ય કાળમાં કોહાર્થ બળ્ય છે તો જેમાં પ્રતિદિન અન્ન પ્રક્ષેપવામાં આવે છે તેવા શરીરનું કહેવું જ શું! એ વાત શ્રી મહાકુમારીએ પોતાના પૂર્વ ભવના મિત્ર રાજાએને પ્રતિબોધવા યુક્તિથી સિદ્ધ કરી બતાવી છે, અને આપણે આપણા જાતઅનુભવથી જાણી શકીએ છીએ. પ્રથમ તો આ શરીર અશુચિથીજ ઉત્પન્ન થયેલું છે. પિતાનું વીર્ય અને માતાનું રૂધિર એ

એવું જ્યાં મિશ્રણ થાય છે ત્યાં આ શરીરની ઉત્પત્તિ થાય છે. પાછું પણ તે શરીર માતાએ લક્ષણ કરીને રસરૂપે પરિણમાવેલા અને અશુચિરૂપ થયેલા પદાર્થથીજ પ્રતિદિન પોષાય છે. આવી રીતે અશુચિથી ઉત્પન્ન થયેલા, અશુચિથી વૃદ્ધિ પામેલા અને પવિત્ર વસ્તુને પણ અપવિત્ર કરી નાખનારા અશુચિમય દેહને જળ પ્રમુખથી શુદ્ધ કરવું જોઈએ, એવો આકરો જ્રમ કેવળ મૂઢ પુરુષનેજ હોવો ઘટે છે, તત્ત્વજ્ઞને એવો જ્રમ હોઈ શકતોજ નથી. આ અશુચિમય દેહમાં કર્મવશાત્ વ્યાપી રહેલું ચેતન-રત્ન યુક્તિથી કાઢી સમતા રસમાં ઝોળી સાફ કરી લેવું જરૂરનું છે. કહ્યું છે કે ‘જે સમતા રસના કુંડમાં સ્નાન કરીને પાપરૂપી મળને ઘોઈ નાખી, ફરી મલીનતાને પામતાજ નથી તે અંતર આત્માજ પરમ પવિત્ર છે.’ આ અશુચિમય દેહમાંથી ઉપર કહેલી આગમયુક્તિથી આત્મતત્ત્વ સાધી લેવાનીજ જરૂર છે. પછી પુનર્જન્મ મરણની ભીતિ રાખવાનું કંઈ પણ કારણ નથી.

૧૦૮. શુચિ પુરૂષ જે વરજિત માયા—જે મોહ માયા રહિત નિર્માથી- નિષ્કપટી-નિર્દોષી છે તેજ ખરો પવિત્ર પુરૂષ છે. મોહ માયાવડેજ જીવ મલીન થયેલો છે. તે મોહમાયા ટાળવાનો ખરો ઉપાય આત્મજ્ઞાન, આત્મશ્રદ્ધા અને આત્મરમણરૂપ ચારિત્ર છે. પાયા વિનાની ઇમારતની પેરે તત્ત્વજ્ઞાન અને તત્ત્વશ્રદ્ધા વિનાની હોકરજન અર્થે પૂજવા મનાવા અર્થે અથવા સ્વદોષ છૂપાવવા અર્થે આડંબરરૂપે કરવામાં આવતી માયામય ધર્મકરણી કંઈ પણ હિતરૂપ થતી નથી; માટે પ્રથમ આત્માની ઉત્પત્તિમાં કેવળ અંતરાયરૂપ એવી મોહમાયાને પરિહારવા પૂરતો પ્રયત્ન સેવવો જોઈએ. આત્મજ્ઞાન અને આત્મશ્રદ્ધા યોગે તે પ્રયત્ન સફળ થાય છે. ‘સરલાશય નિર્માયીનુંજ કદ્યાણુ થઈ શકે છે.’ જેની મન વચન અને ક્રિયાની પ્રવૃત્તિ સરલ-માયારહિત છે તેજ પ્રભુની પવિત્ર આજ્ઞાને આરાધી અક્ષય મુખ સાધી શકે છે; તેથી જેમને જન્મમરણનાં અનંત દુઃખથી ત્રાસ લાગતો હોય અને અક્ષય અનંત એવાં નિર્ભય મોક્ષસુખની ખરી ચાહના હોય તેમણે માયા-કપટ તણ નિષ્કપટ વૃત્તિ આદરવા પૂરતી કાળજી રાખવી જરૂરની છે. ઉદયરત્ન કહે છે કે ‘સુકિતપુરી જાવા તણો જરૂરે, એ મારગ છે શુદ્ધ રે પ્રાણી ! મ કરોશ માયા લાગાર.’ જેમ કાજળથી ચિત્ર કાળું થઈ જાય છે, તેમ માયાથી ચારિત્ર મલીન થઈ જાય છે. એમ સમજી શાણા આત્માર્થી જનોએ મોહમાયાનો સર્વથા ભાગ કરવા પૂરતું લક્ષ રાખવું.

૧૦૯ સુધા સમાન અધ્યાત્મ વાણી—અધ્યાત્મ શાસ્ત્રનો ઉપદેશ અમૃત સમાન કહેા છે. તેથી પ્રગટ આત્મામાં પરમશાંતિ અનુભવાય છે અને અનુક્રમે મોક્ષસુખની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. અધ્યાત્મ માર્ગ જતાવે તે અધ્યાત્મ વચન છે. જે

૧૯૮

જેન ધર્મ પ્રકાશ.

વચન એકાંત આત્મહિતનેજ અર્થે પ્રવર્તે છે, જે વચન રાગ દ્વેષાદિક વિકાર વર્જિત વીતરાગ પ્રભુની અમૃતમય વાણીના અનુવાદક હોય છે, જે વચન જ્ઞાન કે ક્રિયાનો એકાંત પક્ષ ખેંચતા નથી, જે વચનથી જ્ઞાન અને ક્રિયાને સાથેજ પુષ્ટિ મળે છે, અને જે વચનવડે શુદ્ધ સમજ પૂર્વક શુદ્ધ ક્રિયા સેવવાજ પ્રવર્તાય છે તેનું નામ ‘અધ્યાત્મ વચન’ કહી શકાય છે. જેમ પાંચી જે પાંખવડેજ ઉડી શકે છે અને જેમ રથ જે ચક્રવડેજ ચાલી શકે છે, તેમ ‘અધ્યાત્મ’ પણ શુદ્ધ જ્ઞાન ક્રિયાના સંમેલનથીજ પ્રવર્તે છે. તે વિના અધ્યાત્મ કહી શકાયજ નહીં. વસ્તુતત્ત્વની યથાર્થ સમજ મેળવી હિતાહિતનો યથાર્થ વિવેક કરી જે સ્વહિત સાધનમાં પ્રવૃત્ત થાય છે અને અહિત કાર્યથી નિવૃત્ત થાય છે તેજ અંતે સ્વઘ્ન સિદ્ધિ કરી શકે છે. તે વિના એકાંત જ્ઞાન કે ક્રિયાના પક્ષમાં પડી સ્વપરને ભારે નુકશાનીમાં ઉતારવામાં આવે છે. અધ્યાત્મમાર્ગ આત્મકલ્યાણનો અસોધ ઉપાય છે, તેથી તેમાં જે કંઈ કર્તવ્ય કરવામાં આવે છે તે લોકદેખાવ માટે નહિ, પણ કેવળ પોતાનાજ આત્માને લક્ષી તેની શુદ્ધિ અને તેનીજ ઉન્નતિ અર્થે કરવામાં આવે છે. આવી અંતરહિ જેને બગી છે તે ‘અધ્યાત્મઘ્ન’ વા ‘અધ્યાત્મી’ કહેવાય છે. આનું વિશેષ વર્ણન ‘પ્રશમરતિ’માં અધ્યાત્મ સંજોગથી ઉદ્ભવેજથી સમજી શકાય તેવું છે.

૧૧૦ વિષ સમ કુકથા પાપ કહાણી—રાજકથા, દેશકથા, સ્ત્રીકથા, અને લકત (લોજન) કથા એ ચાર ત્રિકથા પ્રસિદ્ધ છે. જે કથા કરતાં, નથી તો કંઈ સ્વહિત થવાનું કે નથી તો કંઈ પરહિત થવાનું; એવી નકારી નિંદાદિક પાપવર્ણિત યા શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ સ્વકપોલ કલિપત કુકથા કરવી એ કેવળ પાપનેજ પુષ્ટિ આપનારી અને દુર્ગતિદાયક હોવાથી વિષ સમાન બાણી વર્જવીજ યોગ્ય છે. સ્વપર હિત ઇચ્છક લવ્ય જનોએ એવી વિકથામાં પોતાનો અમૂલ્ય વખત નહિ ગુમાવવું જેમ તેનો સદુપયોગ થાય તેમ હિત આચરણ પ્રતિ ઉદ્યમ કરવો ઉચિત છે. વિક્ષેપ વડે તો હિત આચરણથી વિમુખ થવાય છે અને પ્રમાદને પુષ્ટિ મળે છે. પ્રમાદથી પુષ્ટિથી અનેક જનો આપહાના મુખમાં આવી પડે છે એમ સમજી પ્રમાદના અંગભૂત વિકથા નિવારી જેમ સ્વપર હિતાચરણમાં અધિક વૃદ્ધિ થાય તેમ કરવું ઘટે છે.

૧૧૧ જિહ્વા બેઠા પરમારથ લાટીએ, તાડું સદાય સુસંગતિ કહીએ—જેમની સંગતિથી પરમાર્થ—તત્ત્વ પામીએ તેજ ખરી સત્સંગતિ સમજવી, અને એવી સત્સંગતિજ સદાય સેવવા યોગ્ય છે. સત્સંગતિને શાસ્ત્રકારે ‘શીતલ સદા સંત સુરપાદપ’ વિગેરે પદોથી કલ્પવૃક્ષાદિકની ઉપમા આપી છે, અને તે તેમને યથાર્થ ઠાજે છે. જેમ કલ્પવૃક્ષની છાયા શીતલ હોય છે, તેની નીચે બેસનાર શાંતિ પામે છે, તેમ સંત—સુસાધ જનોની સંગતિજ લવ્ય જનોનો ત્રિવિધ તાપ નિવારે

છે, અને સદ્ગતિ-સમાધિનો લાભ થાય છે. વળી ‘સત્સંગતિઃ કથય કિં ન કરોતિ પુંસામ્” એ વચનાનુસારે સત્સંગતિથી કયા કયા લાભ નથી સંભવતા? સત્સંગતિથી સર્વે ઉત્તમ લાભ સંપન્ને છે. ‘બુદ્ધિની જડતા દૂર છે, વાણીમાં સન્નિવૃત્તિ કરે છે, એટલે સહુને પ્રિય લાગે એવું મિષ્ટ અને હિતકર સત્ત્વ શીખવે છે, પ્રતિષ્ઠાની વૃદ્ધિ કરે છે અને પાપના ઓઘ દૂર કરે છે’ એ વિગેરે અનેક ઉત્તમ લાભ સત્સંગતિ થોગે સાંપડે છે, એમ સમજી કુબુદ્ધિ વધારનારી કુસંગતિનો ભાગ કરી, સુબુદ્ધિને જગાડી, સદાચરણ શીખવી, સદ્ગતિ મેળવી આપનારી સત્સંગતિનેજ સેવવા સદાય લક્ષ રાખવું.

૧૧૨ જિહ્વાં ગયાં અપલક્ષણુ આવે, તે તો સદાય કુસંગ કહાવે—
જેની સંગતિથી કંઈને કંઈ અપલક્ષણ—અવગુણ શિખાય તેને શાસ્ત્રકાર કુસંગ કહે છે, અને તેવા કુસંગનો સદાય લાગ કરવા ઉપદેશ છે. કુસંગથી કયા કયા અવગુણ જીવમાં આવતા નથી? મતલબ કે અવગુણ માત્ર કુસંગથીજ ઉપજે છે, અને તેથીજ શાસ્ત્રકાર સર્વથા તેનો લાગ કરવા દૂરમાવે છે. જે નિકટભવી જનો કુસંગતિનો સર્વથા લાગ કરી સત્સંગતિને અનન્ય ભાવે સેવે છે તે અતે સર્વ ઉપદેશી સુક્ત ધર્મ નિરૂપાધિક અને નિર્દોષ એવું સુક્ષિપ્ત સુખ પામે છે; એમ સમજી શાણા જનોએ નીચ નાદાન જનોની સંગતિથી દૂર રહેવા તેમજ તેવાં નખખાં કંઈથી પણ દૂર રહેવા સદા સાવધાન રહેવું.

૧૧૩ રંગ પતંગ દુરજનકા નેહા, મધ્ય ધાર જે આપત છેહા—
જે ઉત્તમ પુરુષોનાં પણ છિદ્ર વુચે છે, સહુનું અનિષ્ટ ચિંતવે છે, પ્રસંગે અન્યને આપડ—અણહિત કરવા ગમે તેવું જોખમ જોડે છે, તેમાં દેવથોગે ફાવે તો ખૂબ કુલવ છે, અને કદાચ ન ફાવે તો દિનરાત તેની ચિંતા કરી તાંદુલીયા મચ્છની જેમ દુર્ગતિનાં ભાતાં બાંધે છે. તેથી કનિષ્ઠ કોટિના જીવો દુઃખ-દુર્જન કહેવાય છે. તેમને સ્નેહ કેવળ કૃત્રિમ-પતંગના રંગ જેવોજ હોય છે. પોતાનું ધર્મચિત્ત કાર્ય સાધવા માટેજ તે ઉપર ઉપરથી રાગ બતાવે છે, બુશામત કરે છે, સેવા બળવે છે, અને સામા માણસ ન કળી શકે એવી દરેક કળા કેળવવા પ્રયત્ન કરે છે, પણ પોતાના કસિપત સ્વાર્થ સાધવા તે દરેક તક શોધતો રહે છે; અને તેમ કરવાને કદાચ કેટલે દુવામાં કે દરિયામાં નાખવો પડે તો પણ તે ડરતો નથી. મતલબ કે પોતાના દુર સ્વાર્થવૃત્તિને પોષવા તે દરેક નીચ કાર્ય કરવા તત્પર રહે છે, અને તેમ કરતાં તે મનમાં કંઈ શરમાતો નથી. આવા માણસોનો વિશ્વાસ કરવો એ કાળા નાગનો વિશ્વાસ કરવા કરતાં પણ વધારે જોખમવાળો છે. જેરી નાગને બેજી જીભ છે, ત્યારે દુર્જનની જીભની સંખ્યા કોઈ કહી શકતું નથી. મત-

૨૦૦

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

લગ કે તે લાગ મેળવીને અનેક ઉત્તમ જનોને અનેક રીતે અનેક વાર દશ દેવા પ્રવર્તે છે. જો કે દુર્જનની વિષમય ભિન્નિયો સજ્જન પુરૂષોનું શુદ્ધ ચૈતન્ય હરવા—નષ્ટ કરવા સમર્થ થઈ શકતી નથી. સજ્જન પુરૂષો સદાય સ્વકર્તવ્ય કર્મમાં સાવધાન હોય છે, તેથી તેમને દુર્જન લોકોનો કંઈ ડર નથી. તેમનામાં તો અપૂર્વ અપૂર્વ જાગૃતિથી ઉલટું નવનવું ચૈતન્યગત રેડાનું બંધ છે. સજ્જનોનું દિલ દુઃખાવાનું જો કંઈ પણ સળગ કારણ હોય તો તે એ છે કે દુર્જનો નિષ્કારણ પોતાના આત્માને મલીન કરીને દુરંત દુર્ગતિગામી થાય છે. સજ્જન અને દુર્જનનો સાચો અને ખોટો સ્નેહ સરખાવવાને શ્રીપાળકુમાર અને ધવલ શેઠનું દષ્ટાંત પ્રસિદ્ધ છે.

૧૧૪. સજ્જન સ્નેહ મજીઠી રંગ, સર્વકાળ જે રહત અલંગ—
જ્યારે દુર્જનનો સ્નેહ પતંગના રંગ જેવો શીકકો કારમો અને કૃત્રિમ છે ત્યારે સજ્જનનો સ્નેહ ચોળ મજીઠાના રંગ જેવો ઉમદા, અવિદ્ય અને અકૃત્રિમ એટલે સ્વાભાવિક છે. તેથી તે ગમે તેવા સમવિષમ સંયોગોમાં ગમે તેવી કસોટીના વખતે પણ ગદલાતો નથી તેમ ફિક્કો પડતો નથી. સજ્જન પુરૂષોનો સ્નેહસમાગમ ગંગાના પ્રવાહ જેવો પવિત્ર છે, તેમની દૃષ્ટિ અમૃતમય હોય છે, તેમની વાણી મધુર હોય છે, તેથી તેયોગ્ય જીવોને અનેકધા ઉપકારક થાય છે. અલંગ અયોગ્ય જનોનું હિત સાધી ન શકાય તેમાં સજ્જનોનો લેશમાત્ર દોષ નથી. કેમકે તેમની દૃષ્ટિ તો સહુનું હિત કરવા લાણીજ વળેલી હોય છે; પણ તેવા જીવો પોતાના દુર્ભાગ્યથી સજ્જનોના લાભને મેળવી શકતા નથી. જ્યારે ઝળહળતો સૂર્ય દશે દિશાઓને દીપાવી જગત માત્રનું સમીક્ષિત સાધે છે, ત્યારે ઘુવડની આંખો મીચાય છે, વર્ષામાં જ્યારે બધાં વૃક્ષો નવપલ્લવ થઈ રહે છે ત્યારે જવાસો સૂકાઈ બંધ છે, વસંત ઋતુમાં જ્યારે સકળ વનરાજી ખીલી નીકળે છે ત્યારે કરીર વૃક્ષ (કેરડો) કરમાઈ બંધ છે, અને જ્યારે ચંદ્રથી સહુ કોઈ શીતળતા મેળવી શકે છે, ત્યારે વિરહી જનોને વિરહાગિ આપે છે. તેમાં કોનો દોષ? શું સૂર્ય, વર્ષા, વસંત કે ચંદ્રનો તેમાં દોષ છે? નહિજ. કિંતુ સામાના દુર્ભાગ્યનોજ દોષ છે, એમ સમજવું. એવી રીતે સજ્જન પુરૂષોથી આપણે ઉત્તમ લાભ મેળવી ન શકીએ એમાં સજ્જનોનો લેશ માત્ર દોષ નથી, પણ આપણોજ દોષ છે. સજ્જન પુરૂષો તો પર્યેક્ષિત ઉત્તમ ઉપમાનેજ લાયક છે. તેમનો જન્મ, તેમનો સ્વભાવ, તેમનો સમાગમ અને તેમની કૃતિ જગતજનુઓના એકાંત હિતને અર્થજ હોય છે. તેમનો સ્નેહ—પ્રેમ—વાત્સલ્ય અલંગ અને અલૌકિક હોય છે. ફક્ત તેમના ઉત્તમ સમાગમનો લાભ લેવાને આપણે યોગ્યતા સંપાદન કરવાનીજ જરૂર છે. જો ક્ષુદ્રતાદિક દોષ ટાળી અક્ષુદ્રતાદિક ઉત્તમ યોગ્યતા પ્રાપ્ત થઈ શકે તો

પ્રત્નોત્તર રત્નમાળા.

૨૦૧

સર્વ સમીકૃત સધાઈ શકે છે. અને સજ્જનોની કૃપાનો પણ પૂર્ણ લાભ મળી શકે છે. એવી સદ્વૃત્તિ સહુ ઠોઠ આત્મહિતૈષીજનોના અંતઃકરણમાં સ્પુરાય-મન થાયો અને તેનો યથેચ્છ લાભ મેળવવાને તેઓ ભાગ્યશાળી થાયો.

તથાસ્તુ.

ઉપસંહાર.

હવે ગ્રંથની સમાપ્તિ કરતાં શ્રી ચિદાનંદજી મહારાજ કહે છે કે-આ પ્રત્નોત્તર રત્નમાળા ગ્રંથ સંક્ષેપ રૂચિવંત જનોના હિતને માટે ઉચિત વિચારીને સ્વયુદ્ધિ અનુસારે સંક્ષેપમાં રચ્યો છે. તેના અર્થ અતિ ગંભીર છે. તે વિસ્તારથી રૂચિપૂર્વક ગુરુમુખે સાંભળવાથી હૃદયમાં વિવેકરૂપ દીપક પ્રગટે છે. એટલે અનાદિ અજ્ઞાનરૂપ અંધકાર આપોઆપ નાશ પામી જાય છે.

આ ગ્રંથ વિક્રમ સંવત ૧૯૦૬ ના કાર્તિક માસની ઉજવણ ત્રયોદશીને દિવસે અચળ (શની) વારે શ્રી આદીશ્વર તથા પાર્શ્વપ્રભુના પસાયે ભાવનગરમાં રહીને ભવસાગરથી તરવા માટે નૌકા સમાન શ્રીજિનવાણીને અનુસારે રચ્યો છે.

આ ગ્રંથનું વિવેચન લખતાં જે કાંઈ વિતરાગની વાણીથી વિરૂદ્ધ લખાયું હોય અથવા કર્તાનો આશય નહીં સમજવાથી મતિકલ્પનાપૂર્વક લખાણું હોય તેને માટે સજ્જનો પાસે ક્ષમા થાયના છે.

ઇતિશ્રી કુપુરચંદજી અપરનામ ચિદાનંદજી કૃતા

પ્રત્નોત્તર રત્નમાળા વિવેચન સહિતા.

શ્રી ચિદાનંદ પઢરસિક.

૨૦૨

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

જાવ ધર્મ.

પ્રભાવનાદિક અલંકારોવડે જગત્તા ચિત્તનું આકર્ષણ કરનાર તથા દાન, શીલ અને તપ જેનાં અંગ છે એવા ધર્મોનો છત્ર લાવના છે. અસાન રૂપી અધિકારનો નાશ કરનાર અને મુક્તિપુરીના માર્ગરૂપ ધ્યાનને વિષે જીવરૂપ પંથીને લાવના રત્નદીપિકાની જેવી છે. સંસારની સાથે યુદ્ધ કરવાને દોડતા એવા રૂઠા દાન, શીલ અને તપનો અગ્રેસરી મહા યોધો એક લાવના જ છે. શમદમરૂપ ધર્મની મુક્તાવળી અતર્લાવનારૂપ ચક્રતાવડે શોભતી સત્પુરૂષોનાં હૃદયપર રહી સતી કાંતિને ધારણ કરે છે. અન્ય ધર્મથી રહિત છતાં પણ જીવને એક શુભ લાવના જ અંદ્રોદર રાજની જેમ દાની, શીલવંત અને તપસ્વીઓને પણ આશ્ચર્યકારક ફળ આપનારી થાય છે.

અંદ્રોદર રાજનો પ્રખંધ.

સંપત્તિને વહન કરનારા શ્રેષ્ઠ પુરૂષોએ કરીને શોભતી ચારે ધર્મની અતુર્વદી સમાન હસ્તીનાપુરી નામની નગરી છે. તે નગરીમાં શત્રુની સ્ત્રીઓની અશ્વધારાવડે જેનો યશ વિસ્તાર પામ્યો છે તેવો અને સદાયરણુવડે કૃતાર્થ થયેલો રામ નામનો રાજા હતો. તેને સેંકડો સતી સ્ત્રીઓના મુકુટ સમાન અને પોતાની દેહની કાંતિવડે દેવાંગનાઓનો પણ જય કરનારી જયાવદી નામની રાણી હતી. તે પ્રિયાએ કરીને રાજા સુવર્ણ સમાન કાંતિવાળા પોતાના દેહને તથા સ્વર્ગનો તિરસ્કાર કરનાર પોતાના સમગ્ર રાજ્યને સફળ માનતો હતો. પતિએ પ્રીતિથી લાલન કરેલી તે રાણી લોકને વિષે પ્રસિદ્ધ અને અર્ધ દેહના દાનથી લોગ રહિત એવા શંકર પાર્વતીના પ્રેમને પણ હસતી હતી. અદ્વિતીય પ્રેમશુભ્રથી નિયંત્રિત થયેલા તે કંપતી કદાપી પરસ્પર જુદા પડી શકતા નહોતા.

એકદા રામ રાજા સભામાં બેઠો હતો, તે વખતે અત્યંત પરિવારને લઇને તે જયાવદી રાણી કામદેવને નમવા માટે ઉદ્યાનમાં ગઈ. ત્યાં કામદેવની પૂજા કરીને પોતાના આત્માને ધન્ય માનતી તે રામપ્રિયા ઉદ્યાનની અત્યંત શોભાને જોવા લાગી. ત્યાં ઉદ્યાનની નવી નવી શોભા પોતે સખીઓને દેખાડતી અને સખીઓ પોતાને દેખાડતી એમ બેતાં બેતાં તે કમળનેચા રાણી એક મનોહર દ્રહને જોઈને આનંદ પામી. તે દ્રહની નજીકમાં તે રા-

ભાવ ધર્મ.

૨૦૩

હીએ એક કૂકડીને ફરતી જોઇ. તે કૂકડી પ્રીતિ અને મોહિ કરીને વારંવાર વફ દિવડે પોતાની બન્ને બાજુએ અને પછવાડે ફરતા પોતાનાં બચ્ચાંઓને જોતી હતી, તેમને કીડા કરાવતી હતી, અને આનંદપૂર્વક ફૂફ શબ્દ કરતી. તે વારંવાર પૃથ્વીને પગના નખવડે જોતરીને તેમાંથી નીકળેલા ઢાણુ પોતાનાં બચ્ચાંને ખવડાવતી હતી. આવી રીતે તે કૂકડી પુત્રવતી સ્ત્રીઓના મુગટ સમાન શોભતી હતી. ઘણાં બચ્ચાંઓના પરિવારવાળી તે કૂકડીને જોઇને જોણું પુત્રના મુખચંદ્રને જોયો જ નથી, એવી તે ચંદ્રમુખી રાણી શોકવડે વિચારવા લાગી કે—“ મારા જન્મને, મારા જીવતરને, મારા લોગોને અને મને કયેલી સંપત્તિની પ્રાપ્તિને પણ ધિક્કાર છે કે જેથી અશુભપ્રાપ્તિના ક્ષણ રૂપ પુત્રને મેં દીડો જ નથી. ઘણા ધનની પ્રાપ્તિ થઇ તેથી કરીને શું ? પરંતુ જે સ્ત્રી ચિરકાળ સુખી આંગણુમાં કીડા કરવાથી ધૂળવડે ધૂસર થયેલા પોતાના પુત્રના સુખનું સુખન કરે છે, તે જ સ્ત્રી ધન્ય (ભાગ્યશાળી) છે. જેણીના ઉત્સંગમાં પુત્ર શયન કરે છે, એવી એક રંકની સ્ત્રીને પણ હું વખાણું છું, પરંતુ ઘણા આભુષણોવડે જેણીનું શરીર ભરપુર છે, એવી રાત્રની રાણીને પણ હું વખાણતી નથી. ઉઠતો, ફૂદતો, પડતો, આખડતો, ચાલતો, હસતો અને મુખમાંથી લાળ ફાડતો પુત્ર કોઇક જ ભાગ્યવંત સ્ત્રીના ઉત્સંગમાં રમે છે. જેમ ચંદ્ર વિનાની રાત્રી ઘણા તારાઓ વડે પણ શોભતી નથી, તેમ દેહિધ્યમાન ભૂષણના સમૂહવાળી સ્ત્રી પણ પુત્ર વિના શોભતી નથી. હે વિધાતા ! તે મને ઘણા ભૂષણરૂપી ભારમાત્રને વહન કરનારી કેમ કરી ? અને એક પણ પુત્રરત્ને કરીને કેમ ન શોભાવી ? જેમની પાસે કીડાએ કરીને અપંગ બાળકો રહેલા છે એવી તિર્યચની સ્ત્રીઓ પણ મારા કરતાં શ્રેષ્ઠ છે, અને જેની ઉપર બાળકો રમી રહ્યા છે એવી પત્થરની શિલાઓ પણ શ્રેષ્ઠ છે; પરંતુ જેને વિષે હર્ષથી એક પણ પુત્ર ખેડો નથી એવા મારા ઉત્સંગને ધિક્કાર છે. જેણે પુત્રને જોયો નથી એવા મારા નેત્રોને ધિક્કાર છે, જેણે પુત્રને આલિંગન દીધું નથી એવા મારા બંને હાથને ધિક્કાર છે, અને જેનું પુત્રે અવલંબન કર્યું નથી એવા મારા કંઠને પણ ધિક્કાર છે. અરે! હું નિર્ભાગણી શું કરું ! ક્યાં જાઉં ? મારા આ સર્વ સુખને બદલે મને એક પુત્ર પણ પ્રાપ્ત ન થયો ? ” આ પ્રમાણે હુઃખસમૂહના આઘાતથી નળે હૃદય ફાટી જતું હોય તેમ તે આજસુ થઇને એક આશ્ચર્યક્ષની નીચે પૃથ્વીપર ખેડી. અશ્રુથી આંદ્ર થયેલા પોતાના વચ્ચેને નિઃશ્વાસના વાયુવડે નળે સૂકવતી હોય, અને નિઃશ્વાસથી ઉઠેલી પૃથ્વીની રજને અશ્રુજળવડે નળે ભીંજવતી હોય, તથા હૃદ-

૨૦૪

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

ચક્રમળમાં રહેલા દુઃખરૂપી શત્રુવાળી તે રાણી બાણે ઘેઘુર થઈ ગઈ હોય તેમ બે ઢીંચણુપર બે કોણી ચૂંટીને બાંને હાથવડે ધારણ કરેલા શિરને કં-પાવવા લાગી. દુઃખનો પ્રશ્ન કરવાને અશક્ત એવી શ્રેણીબંધ ઉભેલી સખી-ઓએ નેત્રમાંથી અશ્રુધારા મૂકતાં અને સુખમાંથી નિશ્વાસ નાંખતાં તે રાણીની સન્મુખ બેઠાંજ કર્યું.

અહીં પ્રિયાના વિરહથી વ્યથા પામેલો રાજા સલા વિસર્જન કરીને પ્રિયાના આલિંગનરૂપ ઉત્સવની ઉત્સુકતાથી અનંતપુરમાં ગયો. ત્યાં જ્યાવલીને નહીં બેવાથી તે રહી શક્યો નહીં. ‘કેમકે રાત્રિથી વિયોગ પામેલો પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર આકાશમાં ક્યાં સુધી ટકી શકે.’ ઉત્કંઠિત થયેલો રાજા કોઈને પણ સાથે લીધા વિના એકલો જ કીડોદ્યાનમાં આવી પ્રિયાની પાસે ઉભો રહ્યો; શોકચરત થયેલી રાણીએ તેમને દીડા નહીં. તેવી અવસ્થામાં તેણીને બેઠને અત્યંત વ્યથા પામેલો રાજા પાસે આવીને ધીરે ધીરે દુઃખાદ્ર વાણીવડે કહેવા લાગ્યો કે—‘હે દેવી ! તારા હૃદયમાં શું દુઃખ છે ?’ આ વાણી સાંભળતાં જ તત્કાળ બાણે સુધને ઉઠી હોય તેમ તે રાણી પોતાની પાસે ઉભેલા રાજાને બેઠને સંભ્રમવાળી થઈ ગઈ. ‘પ્રાણેશ આબ્યા છતાં પણ મેં કાંઈ ઉચિત કર્યું નહીં’ એમ બાણીને તેણીને ફાંજ્યા ઉપર ડામની જેમ દુઃખમાં અતિ દુઃખ થયું. તે વખતે ચતુર માણસને પણ ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરનારી ચાટુ વાણીવાળો રાજા મનુષ્યના ચિત્તને કર્ણના અતિથિ કરતો તે રાણી પ્રત્યે બોલ્યો કે—“હે કમળસુખી ! મારા આવવાના સંભ્રમને છોડી દો, અને મને જવાબ આપો કે આ તમારું સુખ દિવસના ચંદ્રની જેમ કેમ નિસ્તેજ થયું છે ? મેં તમારો કાંઈ પણ અપરાધ ક્યાં નથી, અને બીજો કોઈ તમારો અપરાધ કરી શકે તેમ નથી. વળી રૂતદ્રારા હું બાણું છું કે તમારા પિતૃકુળમાં સૌ કુશળ છે. તો અંજન યુક્ત અશ્રુરૂપ મદના સમૂદે સહવર્તમાન એવા કયા દુઃખરૂપી મદોન્મત્ત હાથીએ તમારા વિદાસરૂપી વૃક્ષને ભાંગી નાંખ્યા છે ?” આ પ્રમાણે જેમ જેમ રાજા પૂછતા ગયા, તેમ તેમ રાણીએ અધિક અધિક અશ્રુધારા મૂકી, અને કાંઈ પણ બોલી નહીં. તે વખતે તેણીની સખીઓ કે જેઓ પૂતળીની જેમ હારબંધ ઉભી હતી, તેમણે કુવારાની જેમ નેત્રના જાળવડે પૃથ્વીને દુઃખને કીડા કરવાનું ધારાગ્રહ કરી મૂક્યું. પછી અશ્રુને મૂકતાં રાણીના બંને નેત્રોને પોતાના બે હાથવડે સાફ કરતો (હુતો) રાજા અત્યંત અચકાપૂર્વક તેને વારંવાર પૂછવા લાગ્યો, એટલે મહા પ્રયત્ને ધૈર્યનું અ-

ભાવ ધર્મ.

૨૦૫

વલંગન કરીને તે બોલી કે—‘હા ! હું પુત્ર વિનાની!’ એમ બોલતાં જ પાછી તે અત્યંત રૂદન કરવા લાગી. આ શબ્દના શ્રવણથી જ રાજાના બન્ને નેત્રોએ પણ શાવણ અને ભાદરવાની જેમ જળવડે પૃથ્વીને ભરી દીધી. ત્યારપછી સ્વપ્નમાં ઘણું કાળે મહા કષ્ટથી ધૈર્ય ધારણ કરીને હઃખમાં ડુબેલી પ્રિયાને કહ્યું કે—‘હે દેવી ! આજ હઃખે કરીને મેં નિરંતર હૃદયમાં અગ્નિને ધારણ કર્યો છે, તેને આજે સદ્ધર્મને આચરનારી તે’ પ્રગટ કર્યો છે. હે ભલી ! માફ એવું ભાગ્ય ક્યાંથી કે જેથી તારાવડે હું પુત્રરત્નને પામું ? એવો કયો પુણ્યશાળી જીવ હોય કે જે તારો પુત્ર ધાય ? તો પણ હે કમલાક્ષી ! તમે આ જોદને દૂર કરો. હું એવું કોઈ તપ કરીશ કે જેથી તમને પુત્ર થશે. ” આ વખતે રાજાના બાકયને અનુસારે આશ્રવશના શિખરપર રહેલો કોઈ પોપટ પણ ‘તમને પુત્ર થશે’ એવી વાણી બોલ્યો. તે પોપટના વચનરૂપી શુભ શકુનને હર્ષ પૂર્વક અનુમોદન કરતાં તે ઢંપતીએ જેટલામાં ઉંચે જોયું, તેવામાં તેમણે જાણે પોતાનું અદ્ભુત ભાગ્ય હોય તેમ વિનયધર નામના વિદ્યાધર મુનીશ્વરને આશયમાર્ગે પોતાની પાસે ઉતરતા જોયા. તે મુનિ માર્ગમાં શેવાલની જેમ વાદળાંના સમૂહવડે પૂર્ણ થયેલા ગગનમાં અપ્કાયના સંઘટ્ટી ભય પામતા ચાલતા હતા, આકાશમાં સ્વચ્છપણે ચાલનારા પક્ષીઓની ઇચ્છાને વિચ્છેદન થાઓ, એવા હેતુથી તે મુનીન્દ્ર દૂરથી જ તેમને માર્ગ છોડી દેતા હતા, અને સૂર્યના મધ્યભાગથી જાણે નીકળ્યા હોય તેમ કાંતના સમૂહથી વ્યાપ્ત એવા તે મુનિ હોકાનાં નેત્રોને કમળની જેમ વિકસ્વર કરતા હતા. તે મુનિના હાથ, પગ અને મુખ કીડા કરતી પંચ મહાવ્રતમય લક્ષ્મીઓના વિલાસ ગૃહરૂપ પદ્મના જેવું આચરણ કરતા હતા. (તે મુનિના) અંગ તથા નખની તરંગિત થયેલી કાંતિની લીલાએ કરીને જાણે લજ્જા પામ્યાં હોય તેવાં અચિત્ત સુવર્ણ અને રત્નનાં ભૂષણોથી પણ તે મુનિ અભૂષિત હતા ‘હું’ આ મુનિશાળની સાથે જ મોક્ષમાં પણ જઈશ’ એવા મનોરથથી જાણે લપ્તતાને પામ્યો હોય, તેવા કૃશ દેહવડે તે શોભતા હતા. તથા પોતે કરાતા, કરેલા અને કરવાના જાણે મૂર્તિમાન તપો હોય તેવા અનેક સાધુઓવડે તે સેવાતા હતા.

તે મુનીશ્વરે પૃથ્વીપર પગ મૂક્યો કે તરતજ પૃથ્વીપતિએ પરિવાર સહિત આનંદપૂર્વક ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરીને તેમને નમસ્કાર કર્યો. એટલે મુનિએ અશુભ રૂપ યતુનો નાશ કરનારી ધર્માશિષ્ આપી. પછી તે ઉત્તમ રાજાએ પોતાના મસ્તકપર એ હાથ બેઠીને વિરૂપિ કરી કે “હે પ્રભુ! આ આ-

૨૦૬

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

કાશને આજે કયા નિર્ભાગ્યનો ઉદય થયો. બથવા મારી પૃથ્વીના કયા ભાગ્ય-
નો ઉદય થયો કે જેથી આકાશનો ત્યાગ કરીને આપ આ પૃથ્વી પર પધાર્યા ?
હે રવામી! આજે હું કુતાર્થ થયો, આજે મારો જન્મ સફળ થયો, આજે
મારું છુપિત સ્વાધા કરવા યોગ્ય થયું, અને આજે મારું રાજ્ય અમૂલ્ય (અ-
દ્વ્ય) થયું. તમારી સ્તુતિ રૂપ અમૃતવાણીથી, તમારા હર્શનથી તમારા શ્વાસ-
ના સુગન્ધથી અને તમારા ચરણકમળના સ્પર્શથી તૃપ્ત થયેલી મારી ચાર ઇ-
ન્દ્રિયો સાથે મારી શ્રવણેન્દ્રી કલહ કરે છે, માટે તે કલહનો નાશ કરવા સા-
રૂ પાંચે ઇન્દ્રિયોની સમાન પ્રીતિને માટે હે પ્રભુ! અને આજ્ઞા આપવા રૂપ
દૃષ્ટિ વડે આપ શ્વેત, શીતળ, સુગન્ધિ અને મધુર વાણી બોલો.” રાજાની
આ પ્રમાણેની પ્રાર્થનાથી તીર્થંકરના સિદ્ધાન્ત રૂપ કલ્પવૃક્ષના પુષ્પ સદૃશ વા-
ણી વડે તે સુનીધર રાજાના કર્ણને શોભાવવા લાગ્યા. અર્થાત્ તેઓ બોલ્યા
કે “હે રાજા! ચિરકાળના પાપસમૂહના સંઘટ્ટનો નાશ કરવામાં ચતુર એ-
વી તીર્થયાત્રાને હું આકાશ માર્ગે કરતો હતો, તેવામાં આજે આખી પૃથ્વી
માં અધિક કાંતિવાળું આ તારું નગર મને દ્રષ્ટિગોચર થયું કે જે નગર
ધર્મેરૂપી ભદ્રજાતિના હસ્તિઓના આલાનરત્ન જેવા જિનેશ્વરના મંદિરોના
સમૂહથી શોભિત છે. જિનેશ્વર પાસે કરેલા ધુપના ધુમસમૂહથી નાશ પામે-
લા જાણે મચ્છરો હોય તેમ તારા ચરિત્રથી દૃશ્ય થયેલા પાપ સમૂહો કરીને
આ નગરની પ્રજા વ્યથા રહિત જોવામાં આવે છે. પૌષધધારી મનુષ્યોના લી-
તપર લટકાવેલા રત્નના અલંકારોએ કરીને રાત્રિએ પૌષધશાળાને વિષે પણ
અંધકારનો અભાવ જોવામાં આવે છે. તથા આ તારા નગરમાં મુક્તાકળના હા-
રો અને પુષ્પોના સમૂહો સ્પષ્ટ રીતે દેખાય છે. હે રાજા! આવા તારા નગ-
રને દૂરથીજ જોઇને પ્રીતિ ઉત્પન્ન થવાથી મારા ચિત્તમાં એવો વિચાર થયો
કે—‘દૂરથીજ પાપનો પરાજય કરનાર આ નગરનો જે રાજા છે, તે સમરાજ
દુષ્ટ આત્માવાળા આરામિકે (મનુષ્યોએ) કરીને અશમ ન થાઓ. માટે હું તે
મહારાજા પાસે જાઉં.’ એવા આશયથી મેં આ તરફ દૃષ્ટિ નાંખી, તો તને આ-
વી દુઃખી અવસ્થાવાળો જોયો, તેથી હે રાજા! તારું તે દુઃખ જાણવાને માટે
હું ત્રીશ્રતાથી અહીં આવ્યો છું. કેમકે ધર્મેશ્વર સત્પુરુષોનાં દુઃખથી કોણ દુઃ-
ખી ન થાય? (સર્વ દુઃખી થાય.) હે રાજા! ધર્મિષ્ઠ એવા તારે પણ શું
દુઃખ છે? તે કહે. શું ચંદ્રની કાન્તિથી ઉજ્જવળ થયેલા કમળને વળી જ્વાળી
હોય?” આ પ્રમાણે સુનિતા વચન સાંભળીને રાજા બોલ્યો કે—“હે પ્રભુ!
નેત્ર કમળના સૂર્ય સમાન પુત્ર વિના મને આ દુઃખ રૂપી અંધકાર પ્રાપ્ત થયું”

ભાવ ધર્મ.

૨૦૭

છે. પરંતુ હવે તો તે અધિકારનો નાશ થયો છે. કેમકે તે (પુત્રરૂપ સૂર્ય) ના ઉદયને સૂચવનારો આ આપના સરણુરૂપ અરુણનો ઉદય મેં જોયો છે.” તે સાંભળીને મુનીશ્વર તે રાજતા ઇષ્ઠાર્થે ક્ષણી લતા સમાન અને સ્મિત વડે પ્રયુક્તિત એવી સ્પષ્ટ વાણી વડે બોલ્યા કે—“હે રાજા! ખરેખર તારું સર્વ ક્ષેત્ર થયે. કેમકે આ (ધર્મ) માર્ગે ચાલતા પથિકોને પગડે પગડે વાંછિત ક્ષ-
ણની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ વિષયપર એક દૃષ્ટાંત કહું છું તે તું સાંભળ.

ભૂલોક, ભુવલોક અને સ્વલોકને વિષે પ્રસિદ્ધ અને વૈભવના વિસ્તારવાળું એક દ્વરપાર નામે નગર છે. તે નગરના ભૂમિગૃહોને આલોક [જ્ઞાન] વડે શોભતા વિયમ્નણુ [પડિત] પુરૂષો અધોલોક કહે છે, અને તે નગરના ઘરની ઉપરના માળને ઉર્ધ્વ લોક કહે છે. તે નગરમાં મોટા આરંભે કરીને સુર, અસુર, નર અને તિર્યચોને વશ કરનારો ઉગ્રશાસન નામનો રાજા છે. તે રાજાએ જાણે પ્રસન્ન થઈને જ દેવતાઓને ઉચ્ચ સ્થાન આપ્યું છે, અને કૌપાયમાન થઈને જ સર્પોને [અસુર કુમારાદિકોને] નીચું સ્થાન આપ્યું છે. તે રાજાને શુદ્ધિપ્રુદ્ધિ નામનો પ્રખ્યાત પ્રધાન છે તે સચિવ સમગ્રપુરના મોટા મોટા સર્વે વ્યાપાર (કરભાર)નો પારગામી છે. રાજાની આજ્ઞાથી તે આ પુરને વિષે ચિરકાળથી નિરંતર ક્યા કરે છે. એકદા તેને પુરૂષાશ્રય નામનો મિત્ર મળી આવ્યો, તે મિત્રપર તેને અત્યંત સ્થિરતાવાળો કોઈ એવો પ્રેમ થયો કે જેથી કરીને લોજનને વિષે પાત્રનું પણ આંતરું રહ્યું નહીં. અર્થાત્ એક પાત્રમાંજ જમવા લાગ્યા. તે મિત્રતાજ સ્નાન કરવાથી અને અલંકૃત થવાથી પોતે પ્રસન્ન થતો હતો, પરંતુ પોતે કદાપિ સ્નાન કરતો નહીં, અને અલંકાર પહેરતો નહીં. તેનેજ સ્નાન કસવતો ને અલંકાર પહેરાવતો. તે પ્રધાન જાતેજ પુષ્પ, કર્પૂર, કરતુરી અને ચંદનાદિકે કરીને તે મિત્રને વાસિત કરતો હતો, પણ તે પોતાને વાસિત કરતો નહીં. મિત્રના દુઃખથી દુઃખી થતો તે સચિવ નિરંતર મિત્રની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા માટેજ ભુવનને વિષે ભ્રમણ કરતો હતો. પણ તે મૂઢ પોતાને માટે કાંઈ પણ ક્યમ કરતો નહોતો. તેનો મિત્ર પણ પ્રેમનું અધિકપણું દેખાડવા માટે તેની સાથેજ સુતો, તેની સાથેજ ઉડતો, તેની સાથેજ જતો અને તેની સાથેજ દોતો રહેતો. આ પ્રમાણે નિત્ય આસક્તિપણાએ કરીને તેનો અત્યંત મોટો પ્રેમ એકને લોકોએ તેનું નિત્યમિત્ર એવું નામ પાડ્યું.

૨૦૮

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

આ સચિવ ‘મારા પિતાનો પણ આ પૂજ્ય છે’ એમ ધારીને [વશ્વહિત નામના પુરૂષની વાણીને વિષે કોઈ કોઈવાર દાક્ષિણ્યતાથી કાન દેતો હોતો તિની વાણી સાંભળતો હોતો]. તેથી એકદા તે વિશ્વહિતે ‘આ ઉત્કંઠાથી મદોન્મત્ત થયેલો સચિવ મને માને છે કે નહીં?’ એવા મનમાં વિચાર થવાથી તેને કહ્યું કે—‘ઉદાર અને દેદીપ્યમાન રૂપ લક્ષ્મીવાળો તેમજ મહાકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલો આ તારો મિત્ર કેને રષ્ટ્રહા કરવા લાયક નથી? પરંતુ જેવો તું એને વિષે અનુરક્ત છે તેવો તે તારે વિષે અનુરક્ત નથી. કેમકે તે અંદરથી અશુદ્ધ હોવાને લીધે અનુરાગનો નાશ કરનાર છે. તેને જે વખતે સ્નાન અને જોજનાદિક વડે અલંકૃત ન કરીએ, તેજ વખતે જાણે કોઈ પણ દિવસ તેને અલંકૃત કર્યોજ નથી એમ તે વિરૂપતાને પામે છે. તેથી કરીને જ્યાંસુધી દૈવયોગે આની સાથે વિરૂદ્ધતા થઈ નથી ત્યાં સુધીમાં તારે દુઃખમાં પણ સહાય કરનારો કોઈ પણ જીજ્ઞે મિત્ર ઠરવો ઉચિત છે. જ્યારે દૈવયોગે આની સાથે તારે વિરોધ થશે, ત્યારે તારો જીજ્ઞે કોઈ મિત્ર થશે નહીં, અને લોકો દૂર રહીને તારી હાંસી કરશે, વળી એક નેત્ર અનેત્રમાં ગણાય છે, એક પુત્ર અપુત્રમાં ગણાય છે અને એક મિત્ર અમિત્રમાં ગણાય છે, માટે તારે જીજ્ઞ મિત્રો કરવા જોઈએ.’ આ પ્રમાણે વિશ્વહિતતા કહેવાથી કાંઈક સાવધ થઈને શિથિલ આદરથી તેણે કૃતજ્ઞ નામનો જીજ્ઞ મિત્ર કર્યો, તે મિત્રને તે સચિવ દરેક પર્વે અન્ન, વસ્ત્ર, અલંકાર, ચંદન અને તાંબુલ વડે કરીને પ્રસન્ન કરવા લાગ્યો. તે સચિવવડે સર્વ પર્વને વિષે તેને પૂજતો જોઈને માણસો તેને પર્વમિત્રતા નામથી જોલાવવા લાગ્યા.

આ પ્રમાણે તે જાંને મિત્રોએ નિવિઠ સુખ દુઃખમાં નાંખેલા તે સચિવને વિશ્વપૂજ્ય એવા વિશ્વહિતે ફરીથી કહ્યું કે—‘આ તારો પર્વમિત્ર એક શબ્દવાર તારા દુઃખે દુઃખી થશે, તેથી તે મિત્ર પણ સારો છે. પરંતુ એવા મિત્રને માટે મેં તને કહ્યું નહોતું, પણ જે મિત્ર ચોડા નમસ્કાર માત્રથી અથવા સ્તુતિ માત્રથી સંતુષ્ટ થાય, અને દુઃખમાંથી ઉદ્ધાર કરવાને સમર્થ થાય, એવો કોઈક મિત્ર ઠર.’ તે સાંભળીને શુદ્ધબુદ્ધિએ મસ્તકપર બે હાથ જોડીને હસતાં હસતાં વિશ્વહિતને પૂછ્યું કે—‘એવો મિત્ર મને ક્યાંથી મળે?’ આ વચનના શ્રવણથી જેની વાણીનો સમૂહ અતિ નમ્ર છે, એવા વિશ્વતું હિત કરનારા વિશ્વહિતે શુદ્ધબુદ્ધિને કહ્યું કે—‘જેના કેશ ચંદ્રની કાન્તિ જેવા નિર્મળ ને ઉજ્જવળ છે, જેના શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રોની શોભા તરંગવાળી ગંગાના તરંગ જેવી ચેત છે, જેની દેહકાંતિ સુ-

ભાવધર્મ.

૨૦૬

જામ, ચંદન અને કર્પૂરના સમૂહથી પણ અત્યંત ગૌર (શ્વેત) છે, જેણે કે-
લીપ્યમાન પ્રકુટ, તાટક, હાર, કેયૂર અને કંકણ પારણ કર્યા છે, જેનું સર્વ
અંગ હલુ અને વિસ્તીર્ણ છે, તથા જે પોતાને નમસ્કાર કરનાર પુરૂષને સ્મિત-
પૂર્વક પ્રસન્ન દૃષ્ટિએ જુએ છે, એવા મોટી ઋદ્ધિવાળા કોઈ પુરૂષને હે શુદ્ધ
બુદ્ધિ ! તું આ નગરમાં ભમતાં કોઈવાર કોઈ ઠેકાણે જુએ છે ? ” તે સાંભળી-
ને સચિવ બોલ્યો કે—“ હે પૂજ્ય ! માર્ગમાં ભ્રમણ કરતો હું શ્રેષ્ઠ પુરૂષોએ
સેવાતા એવા એ ઉત્તમ નરને કોઈ વખત જિનાલયમાં, કોઈ વખત મુનિની-
શાળા (ઉપાશ્રય) માં, કોઈ વખત સત્પુરૂષના ઘરમાં અને કોઈ વખત
સજ્જમાર્ગમાં ચાલતો જોઉં છું. ” તે સાંભળીને વિશ્વહિતે કહ્યું કે—“ તો હે
ભાઈ ! તે પુરૂષને તું મિત્ર કર. તેનો સંગ કરવાથી તને કોઈથી પણ હુખ
યશે નહીં. તે લોકનાથ નામનો પુરૂષ અર્વ સિદ્ધિવાળો છે, સર્વગામી છે, મહાન
છે, અને તે પોતાના અશ્રિત જનનું રાબદ, અગ્નિ, દૂષ અને સર્પાદિક સર્વ
પ્રદારના કષ્ટથી રક્ષણ કરે છે. ”

આ પ્રમાણે તે વિશ્વહિતના ઉપદેશથી શુદ્ધબુદ્ધિને તે લોકનાથની સાથે
મૈત્રી કરવાની ઇચ્છા ધર્મ, પણ પ્રમાદને લીધે તે વાતને તે ભૂલી જવા લાગ્યો.
વિશ્વહિતે તેને વારંવાર આગ્રહ કરીને કહ્યું, ત્યારે તેણે એકદા વાહનમાં બેસા
બેસા જ તે લોકનાથને નમસ્કાર કર્યો. પછી કોઈ વખત કાર્યને માટે જતો
સચિવ માર્ગમાં દૂરથી તેને જોતો, ત્યારે પોતાની પાસે રહેતાસા માણસોની
પાસે પ્રજ્ઞામનો સંદેશો કહેવરાવતો હતો. અને કોઈ વખત કોઈએ ભેટ કરેલાં
સુંદર ફલ પુષ્પાદિકને કોઈની દ્વારા તેને મોકલતો હતો.

ફરીને એકદા વિશ્વહિતે તેને કહ્યું કે—“ હે શાણા ! તું તે લોકનાથથી
દૂર હો, તોપણ તારે જાતે તેની પાસે જવું, અને વાહનથી ઉતરીને તે મ-
હાત્માને નમન કરવું, તથા પુષ્પ ફલાદિક પણ તારે હાથે જ તેને અર્પણ
કરવાં. આ પ્રમાણે આરાધવાથી અતિ દક્ષિણતાથી ભરપૂર તે મહાત્મા તારી
ઉપર કોઈ જાતનું કષ્ટ આવી પડશે તો તેનો સ્પષ્ટ રીતે નાશ કરશે. ” આ
પ્રમાણે કહેવાથી તે સચિવ, લોકનાથ જ્યારે દૃષ્ટિએ પડતો ત્યારે પ્રીતિએ ક-
રીને વાહનથી ઉતરી તેનું પુષ્પ ફલાદિકથી પૂજન કરવા લાગ્યો, અને વંદના
કરવા લાગ્યો. “ આ સચિવ આ લોકનાથને માર્ગમાં જુએ છે, ત્યારે અવશ્ય
તેને પ્રજ્ઞામ કરે છે. ” એમ જાણીને લોકનાથે તેના તે મિત્રને પ્રજ્ઞામમિત્ર કહેવા
લાગ્યા. આ પ્રમાણે ત્રણે મિત્રોને સંતોષ પમાડતો તે સચિવ ચિરકાળ સુધી
ઉપશાસન રાજાની આજ્ઞામાં રહ્યો.

અપુર્ણ.

૨૧૦

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

સત્ય-પંચમ સૌજન્ય.

૧ તસ્યાગ્નિર્જલમર્ણવઃ સ્થલપારિર્મિત્રં સુરાઃ કિકરાઃ;
કાંતારં નગરં ગિરિર્મૃદ્ધમહીર્માલ્યં મૃગારિર્મૃગઃ ।
પાતાલં વિલમસ્રમુત્પલદલં વ્યાલઃ શૃંગાલો વિપં,
વિયૂષં વિપમં સમં ચ વચનં સત્યાંચિતં વક્તિ યઃ ॥

શ્રી સિંદૂર પ્રકર.

૨ Thy actions to thy words accord. Thy words to thy
large heart give utterance due; thy heart contains of good, wise,
just the perfect shape.

Milton

૩ Truth is not only a man's ornament, but his instrument;
it is the great man's glory and the poor man's stock; a man's
truth is his livelihood, his recommendation, his letters of credit.

Whitecote.

૧ જે પુરૂષ સત્ય વચન બોલે છે તેને અગ્નિ જળ સરખો થાય છે. સમુદ્ર દ્વીપ તુલ્ય થઈ જાય છે, શત્રુ મિત્ર તુલ્ય બની આવે છે, દેવતાઓ તેના નોકર બની જાય છે, જંગલ તેને નગર થઈ જાય છે, પર્વત પોતાના ઘર જેવો લાગે છે, સર્પ કુલની માળા જેવો થઈ જાય છે, સિંહ હરણુ સમાન થાય છે, પાતાળ છિદ્ર તુલ્ય થાય છે, શસ્ત્ર કમળપત્ર સમાન થાય છે, મત્ત-હાથી શિયાળ જેવો થાય છે, ઝેર અમૃત તુલ્ય થાય છે. અને વિષમ સ્થાન તેના સંબંધમાં સમ થઈ જાય છે.

૨ તારાં કૃત્યો તારા વચનાનુસાર હોવા જોઈએ અને તારા વચન તારા માનસિક વિચારને ઉચ્ચાર આપનાર હોવા જોઈએ. તારૂં અંતઃકરણ સાફ, હડાપણવાળું, પ્રમાણિક અને પરિપૂર્ણ જોઈએ.

મિહન.

૩ સત્ય મનુષ્યનું આભૂષણ છે એટલું જ નહિ પણ તે તેનું હૃદયાર છે. તે મોટા મનુષ્યનું માન છે અને ગરિબ માણસની પુણી છે. સત્ય તે એક મનુષ્યનું ભરણપોષણ, ભલામણ અને હુડી છે.

૦૬:૪૨ કે.૨.

સત્ય-પાંચમ સૌજન્ય.

૨૧૧

૪ There are three parts in truth ; first the inquiry, which is the moving of it ; secondly, the knowledge of it, which is the presence of it ; and thirdly, the belief, which is the enjoyment of it.

Bacon.

સંતપુરુષોમાં વચન સિદ્ધિ અને મહાત્માપદની પ્રાપ્તિ પ્રાપ્ત્ય છે. તેનાં બાર લક્ષણો છે, એમ એક પ્રસંગે આપણે આ માસિકના મુખ પૃષ્ઠ પર મૂકેલ શ્લોકથી જોઈ ગયા છીએ. એ બાર લક્ષણો પૈકી તૃણાછેદ, ક્ષમા, મદત્યાગ અને પાપભીરૂતા એ ચાર લક્ષણપર પ્રસંગે પ્રસંગે વિચાર કરી ગયા. હવે પાંચમો સૌજન્યતાનો વિષય ‘ સત્ય ’ શ્રુતિ ‘ સત્ય વચન બોલવું ’ એ પ્રાપ્ત થાય છે, તે પર વિચાર ચલાવીએ. આ પ્રસંગે એક વાત જણાવવી પ્રસંગોપાત થઈ પડશે કે દુનિયામાં કેટલાક સદ્ગુણો માનસિક હોય છે અને કેટલાક વ્યાવહારિક હોય છે. દરેક સદ્ગુણમાં માનસિક તત્વ તો રહેલું હોય છે પણ બાહિર્દેખાવમાં તરતમતા બહુ હોય છે. દાખલા તરીકે માયાત્યાગનો સદ્ગુણ માનસિક જ હોય છે, એમાં બહિર્દેખાવ શું થાય છે તે જોવાનું હોતું નથી. તેવી જ રીતે ક્ષમાધારણ, મદત્યાગ, પાપભીરૂતા એ સર્વમાં માનસિક તત્વજ પ્રધાન છે. એનો આવિર્ભાવ મનસાથે બહુ સંબંધ રાખે છે. એનાથી આગળ ચાલીએ તો સત્ય વચન, બ્રહ્મચર્ય, પ્રમાણિકપણું, પરિશ્રદ્ધત્યાગ વિગેરેમાં બહિર્વર્તનનો અંશ વિશેષ હોય છે. એ સદ્ગુણો પણ માનસિક તત્વ વગર તો બની શકતા નથી જ, પણ બાહ્ય વર્તનમાં એનો મોટો ભાગ પ્રગટ થઈ અન્યના મનપર અસર કરનાર થઈ શકવા વિશેષ સંભાવના કરાવે છે. સૌજન્યતા ચાર વિષયોપર આપણે અગાઉ વિચાર કર્યો તે સર્વમાં માનસિક તત્વની વિશેષતા બહુ હતી, ત્યારે હાલનો પાંચમો વિષય વર્તનને લગતો છે તેથી તેની ઉપયોગીતા બેવડી છે. આ તદ્દાવત ધ્યાનમાં રાખવાથી વિષય સમજવામાં બહુ સરળતા થાય તેમ છે તેથી પ્રથમથી જ તેનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય ગણ્યો છે. આ ઉપરાંત એક બીજો પણ અગત્યનો તદ્દાવત ધ્યાનમાં રાખવો યોગ્ય છે. કેટલાક સદ્ગુણો નિષેધક હોય છે. એને આંગૂઠ ભા-

૪ સત્યના ત્રણ વિભાગ છે. પ્રથમ પૃચ્છા જે તેના પર પ્રેમ કરવારૂપ છે, પછી તેનું જ્ઞાન જે તેની હાજરીરૂપ છે, અને ત્રીજું તેમાં માન્યતા ત તેના ઉપલોગ રૂપ છે. (અત્ર સત્યતાને પ્રેમ યુક્ત લગ્ન સાથે સરખાવી તેના ત્રણ સમયો વર્ણવ્યા છે.)

બેકન

૨૧૨

સત્ય-પંચમ સૌજન્ય.

ત્યામાં negative virtues કહે છે અને ડેટલાક પ્રતિપાદક કહેવાય છે જેને positive virtues કહેવામાં આવે છે. નિષેધક સદ્ગુણોમાં આપણા પ્રથમના ચારે સૌજન્યના વિષયો આવે છે. તુરણા ન કરવી એજ લોભ ત્યાગ છે, એ સદ્ગુણ ચડણ કરતી વખતે, એનો અમલ કરતી વખતે કોઈ પણ કાર્ય કરવું પડતું નથી. પણ અમુક પ્રકારનું માનસિક પરિવર્તન થવા ન દેવું એજ તે સદ્ગુણનો અમલ છે. સામે મનુષ્ય ધમધમાટ કરતો આવે ત્યારે પણ આપણે તેવા ન થવું એ ક્ષમા છે. એમાં ક્રોધ ન કરવો એ નિષેધક હકીકત છે એવીજ રીતે મદત્યાગ, પાપક્ષીકૃતા વિગેરેના સંબંધમાં પણ સમજ લેવું. આવા સદ્ગુણોમાં કોઈ પણ પ્રકારનું કામ કરવું પડતું નથી એમ કહેવાનો આશય નથી પણ એમાં પ્રધાનતા નિષેધની છે. ણીજી બાબુએ પ્રમાણિકપણું, સત્ય વચનોચ્ચાર વિગેરેમાં વર્તેનું પ્રતિપાદન છે. એમાં અસત્ય વચનના નિષેધ ઉપરાંત સત્ય વચન બોલવાનું પ્રતિપાદન કરવાનો અંશ પ્રધાનતા લોગવે છે. આવી રીતે પ્રતિપાદક અને નિષેધક સદ્ગુણો પૈકી સત્ય વચનનો વિષય પ્રતિપાદક સદ્ગુણોની દક્ષામાં આવે છે.

પ્રતિપાદક સદ્ગુણોના સંબંધમાં વિશેષ ધ્યાન રાખવાની જરૂર રહે છે. અમુક કાર્ય કે વિચાર ન કરવાનો આદેશ આપવા ઉપરાંત તે અમુક કાર્ય કરવાનો માર્ગ બતાવે છે. તેથી વ્યવહાર અને વર્તનમાં અને ખાસ કરીને ચારિત્ર ગંધારણના મહા અગત્ય ધરાવનાર વિષય પરત્વે પ્રતિપાદક સદ્ગુણો એવડું કાર્ય કરે છે. તેથી ઉપર ઉપરના વિચારથી સામાન્ય જણાતા સત્યવચન જેના વિષયપર ત્રિશાળ દૃષ્ટિથી તેની જુદી જુદી શાખાઓને હાથ ધરી વિચાર કરવો બહુ પ્રાસંગિક ગણાયો. ઘણી વખતે તત્ત્વજ્ઞાનના ઉંડા વિષયોપર લંબાણુ વિચાર કરવામાં આવે છે અને સત્ય તે બોલવું ઠીકજ છે એટલા સામાન્ય વિચારથી તેને પસાર કરી દેવામાં આવે છે. પણ તેથી પ્રતિપાદક સદ્ગુણ તરીકે તેની કેટલી મહત્વતા છે તે ખ્યાલ બહાર જતી રહે છે. ઉપરથી સામાન્ય જણતાં આવા વિષયપર વારંવાર મનન કરવાની બહુ જ જરૂર છે, કારણ કે જેથી વર્તનપર અદ્ભુત ફેરફાર થવો સંભવિત છે અને સર્વ વિચારણાનો હેતુ વર્તનપર અસર કરવાનો હોવાથી અને તેજ તેનું સાધ્ય હોવાથી ઉપર ઉપરથી સામાન્ય જણાતા 'સત્યતા' ના વિષયપર ટુંક પણ સુદાસરનો વિચાર કર્તવ્ય મનાયો.

અત્તજ્ઞઃ સરીરવતો વ્યાપારઃ કૃતિ યોગઃ શરીરવાળા આત્માના વ્યાપારને

સત્ય-પંચમ સૌજન્ય.

૨૧૩

યોગ કહેવામાં આવે છે. એ યોગ ત્રણ પ્રકારના છે. મનોયોગ, વચનયોગ અને કાયયોગ. વિચાર કરવારૂપ મનનો વ્યાપાર તે મનોયોગ, વચન પ્રવર્તાવનાર જંતુનો ચત્ત તે વચનયોગ અને કાયાનો વ્યાપાર તે કાયયોગ. આપણા પ્રસ્તુત વિષય વચનયોગને અંગે છે. બહુ જગોએ ભાષા અને વાચનયોગને બુદ્ધિ પાઠવામાં આવ્યા છે. ભાષાને યોગ્ય દ્રવ્યોને મેળવવા, ભાષા વર્ગણના પરમાણુઓને ગ્રહણ કરીને મુકવા તે ભાષા કહેવાય છે અને તે ભાષાને પ્રવર્તાવવા માટે પ્રાણી જે પ્રયત્ન કરે છે તે વાગ્યોગ કહેવાય છે. ઘણા પ્રાણીઓ વચન બજા ન હોવાથી ઇસારત કરી સમજતી શકે છે પણ બોલી શક્તા નથી. યોગશબ્દની વ્યુત્પત્તિ મુજ્જતે ઇતિ યોગઃ એમ થાય છે. તેથી 'ભાષા વર્ગણની પ્રવૃત્તિમાં જંતુચત્ત' એ તેનો અર્થ બરાબર ઘટી શકે છે. ત્યારે સવાલ એ થાય છે કે વચન યોગનો સમાવેશ કાયયોગમાં શા માટે ન કરવામાં આવે ? ભાષાયોગ્ય વર્ગણ શરીરવટે ગ્રહણ કરવામાં આવે છે, પણ બહાર કાઢતી વખતે તેનો વ્યાપાર તો વચન યોગથીજ થાય છે. ભાષા પોતે વ્યાપાર રૂપમાં ફરી બયછે કે કાયાનો યોગ તે પ્રવૃત્તિમાં હેતુરૂપ છે એવા સવાલ થયે સંભવિત છે. પણ શરૂઆતમાં યોગની વ્યાખ્યા આપી છે તેથી શંકા રહેવાનું કારણ નથી. વાણીવટે વાણી નીકળતી નથી પણ વાણી પોતેજ નીકળે છે, તેનું ઉપાદાન તો કાયાથીજ થાય છે પણ મૂકવાની ક્રિયા વાગ્યોગથીજ બની શકે છે. ભાષા વર્ગણોએ બુદ્ધિ છે. તેથી તેનો સમાવેશ કાયવર્ગણમાં થઇ શકે તેમ નથી. બાકી મનોયોગ અને વચનયોગ બન્નેમાં કાયાનું તત્ત્વ તો યોગ શબ્દની વ્યાખ્યાથીજ આવવાનું એ સ્પષ્ટ છે. તે બંને વિશિષ્ટ કાયયોગજ છે.

એ રીતે જણાવેલ વચન યોગમાં વ્યાપારરૂપ થયેલી ભાષા ચાર પ્રકારની હોય છે; સત્ય ભાષા, અસત્ય ભાષા, સત્યામૃષા ભાષા, અસત્યામૃષાભાષા. અહીં જરા વિગતમાં ઉત્તરવાથી ઘણી બાબત હકીકત આજ્ઞામાં આવે તેમ છે. તેથી આ ભેદો અને તેના ઉત્તરભેદોપર જરા સમજવામાં મદદ કરે તેટલા પૂરતું વિવેચન કરી તેપર વિચાર કરીએ. વસ્તુ સ્વરૂપના વિવેચન પૂર્વક યથાવસ્થિત વચન બોલવું તે 'સત્ય વચન યોગ' કહેવાય છે. મુનિ ધર્મની વાત ચાલતી હોય ત્યારે સંત શબ્દ તેઓના સંબંધમાં વાપરવો એ યથા સ્વરૂપ છે. કારણ સંત શબ્દ મુનિ, તેમને હિતકારી જે મોક્ષ માર્ગ, તેનું જેમાં આસાધનપણું છે, તેવા વચન તે સત્ય વચન છે. તેજ શબ્દ પદાર્થના સંબંધમાં વાપરવામાં આવે ત્યારે સંત એટલે છતાં એવા પદાર્થો, તેના અસ્તિત્વને અંગે તેનો ઉપયોગ ઉચિત છે. નય અપેક્ષા લક્ષ્યમાં રાખી વસ્તુ-

૨૧૪

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

સ્વરૂપનો બોધ થાય તેવું યથાર્થ સ્વરૂપ બોધક જે વચન બોલવું તે ‘સત્ય વચન યોગ’ કહેવાય છે. અને તેથી ઉલટું મોક્ષ માર્ગની વિરાધના કરે તેવું અથવા પદાર્થ સ્વરૂપના વિપરિત બોધવાળું વચન બોલવું તે ‘અસત્ય વચન યોગ’ કહેવાય છે. જીવ નિત્ય છે, અનિત્ય છે, મોટો છે, નાનો છે વિગેરે વચનો અસત્ય છે, કારણ કે તેમાં અપેક્ષા નથી. અમુક અપેક્ષાએ જીવ નિત્ય છે, અમુક અપેક્ષાએ અનિત્ય છે, એ સર્વ અપેક્ષાઓ ધ્યાનમાં રાખી જે વચન બોલાવું ન હોય તે અસત્ય સમજવું. વાસ્તવિક રીતે ભાષા યોગના આ બે જ ભેદ ઉચિત છે, પણ વ્યવહારને લઇને બીજા બે ભેદ કર્યા છે. જેનો સમાવેશ પણ ઉપરેક્ત બંને ભેદમાં થઇ શકે છે. સત્યામૃષા વચન યોગમાં કાંઈક સત્ય અને કાંઈક અસત્ય વચનનો સ્થાન થાય છે. એક વનમાં આંખના પુષ્કળ વૃક્ષો હોય તો તેને આંખાતું વ. કહેવામાં આવે છે. વનમાં બીજા વૃક્ષો પણ હોય છે તેની અપેક્ષાએ વચન અસત્ય છે, પણ આંખના ઝાડ પુષ્કળ હોવાથી તેટલા પૂરતું સત્ય છે. નિશ્ચય નયથી જોઇએ તો આ વચન અસત્ય વચન યોગની કક્ષામાં આવે છે. કારણ જે સ્વરૂપનો ઉચ્ચાર ત્યાં કરવામાં આવેલ છે તેવા સર્વ પદાર્થો તત્ત્વ નથી. સામાન્ય રીતે સ્વરૂપનોજ બોધ થાય તેમાં આજ્ઞા કરવા રૂપ વચન બોલવા તે ‘અસત્યામૃષા વચન યોગ’ છે. જેવી રીતે આપણે આજો દિવસ બોલીએ છીએ. જેમકે ‘રોટલી ખાઓ, કલમ લાવો, ચાલો, બેસો,’ વિગેરે. આ ભેદ પણ વ્યવહારથીજ છે. દાંભ પૂર્વક બોલાવું હોય તો નિશ્ચયથી તે વચનનો અસત્ય વચન યોગના ભેદમાં સમાવેશ થાય છે, અને સ્વભાવિક રીતે બોલાવું હોય તો સત્ય વચન યોગના ભેદમાં તે આવે છે. આ ચાર પ્રકારની ભાષા કહી તેમાં સત્ય ભાષા ખાસ આદરવા યોગ્ય છે. કારણ તે પરમ સાધ્ય નિજગુણ સ્વભાવ રમણ સ્વરૂપ મોક્ષને અપાવનાર છે; જ્યારે અસત્ય ભાષા તેને દૂર કરનાર છે. વ્યવહારથી કરેલ બીજા બે પ્રકારની ભાષા પેંડી સત્યામૃષા ભાષા ત્યાજ્ય છે અને અસત્યામૃષા ભાષા તો સર્વ જીવોને માટે અનિવાર્ય છે.

સત્ય ભાષા કેવી કેવી રીતે લાભ આપનાર છે? અને તેનો લાભ લઈ કેટલા જીવો પોતાનું કાર્ય સાધી ગયા છે? તેપર આગળ ચાલતાં આપણે વિચાર કરશું. હાલ એ સત્ય ભાષા પણ અપેક્ષા યુક્ત છે એમ બતાવવાની જરૂર છે. વસ્તુ સ્વરૂપનો બરાબર બોધ થાય તેવું વચન અપેક્ષા યુક્ત બોલવું તે સત્ય ભાષા છે, એમ આપણે ઉપર જોઈ ગયા. તે જુદી જુદી અપેક્ષાઓ અથવા દ્રષ્ટિગંડો ધ્યાનમાં લઈ તેના દશ વિભાગ પાડવામાં આ-

સત્ય-પંચમ સૌજન્ય.

૨૧૪

વ્યા છે. અમુક દેશમાં અમુક શબ્દ અમુક અર્થમાં વપરાતો હોય તે ‘જનપદ સત્ય’ કહેવાય છે. દાખલા તરીકે ગુજરાતમાં જળને ‘પાણી’ કહે છે. હિંદુસ્તાનમાં ‘જળ’ કહે છે. વળી સંસ્કૃત બોલનાર ‘પાણિ’ શબ્દનો અર્થ હાથ કરે છે અને ગુજરાતીમાં જળના અર્થમાં તે વપરાય છે. જે ભાષા બોલનાર હોય તેની અપેક્ષા ધ્યાનમાં રાખી વચન બોલવું તે પ્રથમ વિભાગમાં આવે છે.

લોકોએ સંમતિથી અમુક હકીકતને કે શબ્દને સત્ય ગણેલ હોય તે ‘સંમત સત્ય’ કહેવાય છે. દાખલા તરીકે પંકજ એટલે જે કાદવમાં ઉત્પન્ન થાય તે, કાદવમાં ઘણી જાતના પુષ્પો તથા છોડવાઓ ઉગે છે, જીવડાઓ પણ ઉત્પન્ન થાય છે, પણ લોકોએ ઠરાવ્યું કે પંકજ શબ્દથી કમળ અર્થજ સમજવો. તેવાજ નીલકંઠ, પગરખા વિગેરે ઘણા શબ્દો છે. આ શબ્દોને આપણે રૂઢ અર્થમાં વાપરીએ તે અસત્ય નથી પણ સત્ય છે.

એક વસ્તુની પ્રતીતિ કરાવવા માટે બીજી વસ્તુની સ્થાપના કરવી તે ‘સ્થાપના સત્ય’ કહેવાય છે. એકઠા ઉપર મીંડાની સ્થાપના કરવાથી દશ થાય અથવા બીજા મીંડાની સ્થાપના કરવાથી સો થાય તે સ્થાપના સત્ય છે. તીર્થંકર ભગવંતની મૂર્તિને પાષાણ કે ચિત્રામણમાં સ્થાપન કરવી, કોઇ પણ મનુષ્ય કે વસ્તુનો ફોટોગ્રાફ પડાવવો અને પછી તેને સ્થાપન કરેલી વસ્તુ તરીકે માનવી, પૂજવી તેમજ સ્થાપના સત્ય છે.

કોઇ પણ વસ્તુ અથવા મનુષ્યનું અમુકનામ પાડ્યું તેને તે નામથી બોલાવવું, પછી નામ પ્રમાણે તેનામાં ગુણ હોય કે ન હોય, તે ‘નામ સત્ય’. દાખલા તરીકે કોઇના પુત્રનું નામ કુલવર્ધન પાડવામાં આવ્યું હોય પછી ભલે તે તેના વર્તનથી કે તેના ભાગ્ય યોગથી કુળનો નાશ કરનાર હોય તોપણ તેને તે નામથી બોલાવવો તે અસત્ય નથી. એવી રીતે કોઈ પણ સ્ત્રી પુરુષના પાડેલા નામને માટે સમજવું. વળી ક્ષાર વસ્તુને આપણે મીઠું નામ આપ્યું, વાસ્તવિક રીતે તે ખારું છે, પણ તેને મીઠું કહીને ઉદ્દેશીએ તે ‘નામ સત્ય’ છે.

જેણે જે વેશ લીધો હોય તેવો તેને કહેવો તે ‘રૂપ સત્ય’. જેમ કે કોઇ પણ દંભવળો, ક્ષમાદિક ચતિધર્મ વગરનો હોય છતાં તેણે સાધુનો વેશ પહેર્યો હોય તો તેને સાધુ કહેવો, અથવા ભણત લગાવી ટીલા કરનાર ગમે તેવો દુર્જન હોય પણ તેના વેશપરથી તેને સંત કહેવો એ ‘રૂપ સત્ય’ છે. અમુક ભીંતને આપણે ઘોળી કહીએ છીએ તે પણ તેના બહારના રૂપને લીધેજ કહી શકાય છે.

૨૧૬

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

‘અપેક્ષા સત્ય’ એક વસ્તુ બીજી વસ્તુની અપેક્ષાએ લાંબી કહેવાય છે, અને બીજી લાંબી વસ્તુની અપેક્ષાએ ટુંકી કહેવાય છે. દાખલા તરીકે આ ટાઇપ રમોલની અપેક્ષાએ મોટા કહેવાય છે અને ચેટ પ્રાઇમરની અપેક્ષાએ નાના કહેવાય છે, આ માસિક ડીમી કદના માસિકની અપેક્ષાએ મોટું કહેવાય છે અને સુપર રોયલની અપેક્ષાએ નાનું કહેવાય છે. તેવીજ રીતે અનામિકા અંશુલી છેલી આંગળીની અપેક્ષાએ મોટી કહેવાય છે અને મધ્યમ આંગળીની અપેક્ષાએ નાની કહેવાય છે. તેમજ બાપની અપેક્ષાએ પુત્રનું પુત્રપણું છે અને તેજ પુત્રનું તેના પુત્રની અપેક્ષાએ પિતાપણું છે. એ સર્વ અપેક્ષા સત્ય છે. અપેક્ષા ધ્યાનમાં રાખીને બોલવામાં આવે તો કોઈ પણ અસ્પર્શ સંગ્રહ રાખતી બાબત અસત્ય થતી નથી. જૈન ધર્મમાં જે સાત નય કહ્યા છે તેનો વિચાર કેટલી અગત્યનો છે તે અત્ર સમજાય તેવું છે. ઉપરના દાખલાઓ આખ્યા તે તો સામાન્ય રીતે હકીકતનું સ્વરૂપ સમજવા માટે આખ્યા છે પણ જ્યારે આત્માનું સ્વરૂપ, તેનું નિત્યત્વ, વિશુત્ત્વ, એકત્વ, અશત્ત્વ વિગેરેપર બરાબર વિચાર કરવામાં આવે ત્યારે અપેક્ષા સત્યની શું મહત્ત્વતા છે અને જૈન ધર્મે નય ભાંગતું સ્વરૂપ બતાવી શું મહત્ત્વનું કાર્ય બજાવ્યું છે તેનો ખ્યાલ આવી શકે તેમ છે. નય સ્વરૂપનું સૂક્ષ્મ જ્ઞાન આપનાર જૈનધર્મજ છે અને તેનો તે વિભાગ અપેક્ષા સત્યમાં સમાઈ જાય છે.

‘વ્યવહાર સત્ય’ કેટલાંક વચન જે કે બરાબર સત્ય હોતાં નથી, પણ વ્યવહારથી તે સત્ય ગણાય છે. દાખલા તરીકે આપણે બોલીએ છીએ કે પર્વત બળે છે, વાસણ ટપકે છે, ગાડી દોડે છે, પુસ્તક છપાય છે વિગેરે. વસ્તુતઃ પર્વત બળતો નથી પણ પર્વત ઉપર રહેલા તૃણાદિક બળે છે. વાસણ ટપકતું નથી પણ વાસણમાં રહેલું પાણી ટપકે છે. ગાડી દોડતી નથી પણ ઘોરો દોડે છે અને ગાડી ખેંચાય છે. પુસ્તક છપાતું નથી પણ કાગળ છપાય છે અને છાપેલા કાગળો બાંધાઈ પુસ્તક થવાનું છે. છતાં વ્યવહારથી ઉપર કહેલાં સર્વ વચનો સત્ય છે તેથી તેને વ્યવહાર સત્ય કહેવામાં આવે છે.

‘ભાવ સત્ય’ પણ વિગેરેની પ્રબળતા જોઈને તે રૂપ કહેવું તે ભાવ સત્ય. જેમકે પોપટના શરીરનો મોટો ભાગ લીસો છે તેથી પોપટને લીસો કહેવો તે ભાવ સત્યની કક્ષામાં આવી જાય છે. બરાબર વિચાર કરતાં જણાયે કે કોઈ પણ રક્ષણ સ્કંધમાં એક વર્ણુની પ્રબળતા હોય છે, બાકી સર્વ વર્ણુના પરમાણુઓ તો તેમાં હોયજ છે. દાખલા તરીકે હૃદ્ય જેવી સંદેહ વસ્તુમાં પણ

સત્ય-પંચમ સૌજન્ય.

૨૧૭

એતરવર્ણની પ્રબળતા છે, બાકી તેમાં લાલ લીલા વિગેરે વર્ણના પરમાણુ તે છેજ આ પ્રમાણે હોવા છતાં જે વર્ણની પ્રબળતા હોય તેને ઉપર લાવવી અને તે વર્ણવાળો પદાર્થ છે એમ કહેવું તે ભાવ સત્ય છે.

અમુક વસ્તુના સંયોગને લીધે તે વસ્તુ સંબંધનું નામ આપવું તે ‘યોગ સત્ય.’ છત્રના યોગથી એક માણસ છત્રી અથવા છત્રધારી કહેવાય છે અને એક વખત તેનું તે નામ નક્કી થઈ ગયું ત્યાર પછી તે છત્ર ન હોય ત્યારે પણ છત્રધારી કહેવાય છે. ચોપંદાર વિગેરે ઘણા શબ્દો તેવા છે.

છેલ્લું ‘ઉપમા સત્ય’ છે. આ પુત્ર ઇંદ્ર જેવો છે, આ તળાવ સમુદ્ર જેવું છે, આવી રીતે સંપર્મપણું બતાવવું તે ઉપમા સત્ય. આવી રીતે બોલાયલું વચન અસત્ય નથી પણ સત્ય છે.

અસત્ય ભાષા દશ પ્રકારે ઉત્પન્ન થાય છે. તે ક્રોધથી નીકળે છે, માનથી બોલવામાં આવે છે, માયાથી ઉદ્ભવે છે, લોભથી બહાર નીકળે છે, પ્રેમથી જન્મ પામે છે, હાસ્યથી વદાય છે, લયથી ઉચ્ચારાય છે, દ્રેષથી ગિરાનો વિષય થાય છે, આઠ પ્રકાર ઉપરાંત કેટલીકવાર આખ્યાયિકા દંતકથા વિગેરેની મારફત અસત્ય ગિરાને પ્રસાર મળે છે. તેમજ ફોજદારી ગુંડો-ચોરી વિગેરે કર્યા પછી અને છેવટે ખોટા આરોપથી અન્યના ઉપઘાત માટે તે નીકળેલી હોય છે. આ દશ પ્રકારે અસત્ય વાણીનો પ્રચાર થાય છે.

સત્યામૃષા ભાષાના પણ દશ વિભાગ પાડવામાં આવ્યા છે. તે સંખ્યાને આશ્રયીને છે. દાખલા તરીકે-આ નગરમાં આજે દશ માણસ જન્મ્યા એમ કહેતા મરણ પામ્યાની સંખ્યા ન બોલવી એ મિથ્ય ભાષા થઈ. આવી રીતે સંખ્યા આશ્રી દશ ભેદ પાડ્યા છે. તે લોકપ્રકાશ અંતર્ગત દ્રવ્યલોકથી જોઈ લેવા.

છેલ્લી અસત્યામૃષા અથવા વ્યવહાર ભાષા જે આપણે દરરોજ વાપરીએ છીએ તે બાર પ્રકારની છે. તેમાં અસત્ય પણ નથી અને મૃષા પણ નથી; પણ ‘આવો, બેસો’ એવાં વ્યવહાર વચન હોય છે. જેમાં સત્યતા તરફ કે અસત્યતા તરફ વિચાર કરવાનો હોતો નથી. માત્ર સામાન્ય રીતે જ તે વચન બોલાય છે, એને ખોટા ખરાં કહેવાની જરૂર નથી; કારણ બોલતી વખત એમાં કાંઈ એ વિષયપર લક્ષ રાખવાનું જ હોતું નથી. ‘હે મિત્ર ! બંધુ !’ વિગેરે સંબોધન કરનારી તે આમંત્રણી ભાષા છે. ‘તું’ આ પ્રમાણે કર, બેસ,

૨૧૮

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

કેડ, જા, ચાલ' વિગેરે આજ્ઞા કરનારી ભાષા તે આજ્ઞાપત્ની કહેવાય છે. 'તુ' અને તે વસ્તુ આપ' એમ માગણી કરનારી ભાષા તે યાચની ભાષા છે. પોતાના મનમાં રહેલા સંદેહ કે બીજા સવાલો પૂછવા, મતલબ પ્રશ્ન ચિન્હાંકિત વાક્યો તે પ્રશ્નની ભાષા છે. પરને ઉપદેશ આપવો કે તમારે આ પ્રમાણે કરવું યોગ્ય છે, આમ કરવાથી સુગતિ થાય છે, જોશ થાય છે, વિગેરે કહેવું તે પ્રજ્ઞાપત્ની ભાષા કહેવાય છે. તિર્થંકર મહારાજનો ઉપદેશ વ્યવહાર ભાષાના આ વિભાગમાં આવે છે. કોઈ માગણી કરે તેને નિષેધ કરવા રૂપ અથવા માગણી ન કરી શકે એવા વિચારો જણાવી દેવા એ પ્રત્યાખ્યાની ભાષા છે. કોઈ આવીને અમુક કાર્ય કરવામાં સલાહ કે અનુમતિ માગે તે તેને આપવી તે ઇચ્છાનુકૂલિકા ભાષા કહેવાય છે. ઘણા કાર્યો એક સાથે કરવાનાં આવી પડ્યાં હોય તે વખતે કોઈને સલાહ કરવામાં આવે કે હવે મારે આમાંથી કયું કાર્ય પ્રથમ કરવું? તેના જવાબમાં તે કહે કે તને ગમે તે કામ પ્રથમ કર, એવો સામાન્ય ઉત્તર આપવો એ અનભિગ્રહિતા ભાષા કહેવાય છે, અને તમારે હાલ પ્રથમ આ કાર્ય કરવું ઉચિત છે, પછી અમુક કામ કરો, એમ સ્પષ્ટ કહેવું એ અભિગ્રહિતા ભાષા કહેવાય છે. હીઅર્થી શબ્દો વાપરી સામાના ચતનમાં સંદેહ ઉપજે તેવી પણ પોતાના તેવા ઇરાદા વગર તેવી ભાષા વાપરવી તે સંદેહકારિણી ભાષા કહેવાય છે. દાખલા તરીકે 'ચોળી' શબ્દ ખોલવાથી સ્ત્રીઓને પહેરવાની કાંચળી પણ અર્થ થાય છે અને ખાવાનું એક શાંક પણ કહેવાય છે. કહેવાના ભાવાર્થને પ્રગટ પણે કહેનારી ભાષાને વ્યાકૃતા ભાષા કહેવાય છે, અને ગંભીર અર્થવાળી તેમજ અવ્યક્ત અક્ષરોવાળી ભાષાને અવ્યાકૃતા ભાષા કહેવાય છે. આવી રીતે અસત્યામૃષા અથવા વ્યવહાર ભાષાના બારભેદ શાસ્ત્રકારે કહ્યા છે.

અપુર્ણ.

બ્રહ્મચર્ય.

(લેખક રા. રા. ન્યાયચંદ સદમીચંદ સોની. બી. એ. એલ એલ. બી.)

સામાન્યતઃ બ્રહ્મચર્ય શબ્દનો અર્થ બ્રહ્મણિચર્યાં ઇતિ બ્રહ્મચર્ય એમ યોજાવાય છે. અને બ્રહ્મ શબ્દનો અર્થ શુદ્ધ અનંત જ્ઞાનદર્શનવાન પરમાત્મ સ્વરૂપ કરતાં બ્રહ્મચર્ય કહેતાં બ્રહ્મમાં અર્થા કરવી એટલે પરમાત્મ સ્વરૂપમાં વિ-

પ્રશ્નચર્ચા.

૨૧૬

મરણ. મુળ શબ્દાર્થને અવલંબીતે પરમાત્મ સ્વરૂપમાં વિચરનાર-નિત્ય પરમાત્મ સ્વરૂપનો આસ્વાદ લેનારને પ્રહ્લ્યાચારીના નામથી ઓળખી શકાય. પોતાના આત્માનું પરમ કલ્યાણ ધરૂણવાળા મુમુક્ષુ જનો ખરી રીતે વિચાર કરતાં ત્યારે જ પરમાત્મા તરફ પોતાની દૃષ્ટિ પેહ શકે છે કે જ્યારે તેઓ પરમ કલ્યાણકારક વૈરાગ્ય રંગથી રંગાયેલા હોય છે. જ્યારે તેઓ સ્વપર વસ્તુનો યથાર્થ લેહ સમજી, સ્વભાવ દશામાં, આત્મગુણ પ્રકટ કરવામાં ઉદ્યમ વત્ત હોય છે, જ્યારે તેઓ અશુદ્ધ આચરણમાં પ્રેરનાર—અજ્ઞાનમૂલક મોહ-જન્ય મલીન વાસનાઓથી મુક્ત રહી સંસારના પદાર્થોમાં-તેથી થતાં ક્ષણિક આનંદમાં આસક્ત થતા નથી, અને જ્યારે તેઓ અધોગતિમાં લાઈ જનાર સ્ત્રી-સંસર્ગે બીલકુલ રાખતા નથી. આવી રીતની વસ્તુસ્થિતિ હોવાથી પ્રહ્લ્યાચાર્ય શબ્દનો રૂઢાર્થ સ્ત્રીનો સર્વથા ત્યાગ એવો કરવામાં આવે છે. અને તેવી દશામાં રહેનારને પ્રહ્લ્યાચારી કહેવામાં આવે છે. વિદ્યાર્થી દશા ભોગવનાર, જ્ઞાનપ્રાપ્તિમાં-અભ્યાસમાં પોતાનો કાળ ગુમાવનાર બાળવયથી માંડીને જ્યાંસુધી લગ્નગ્રંથીથી બેઠાતો નથી ત્યાંસુધી ઉપરના અર્થમાં પ્રહ્લ્યાચારી કહેવાય છે અને વિવાહીત થતાં ગ્રહસ્થાશ્રમ ભોગવતો ગ્રહસ્થ કહેવાય છે. જનમંથી મરણ પર્યંત સ્ત્રી સંસર્ગથી મુક્ત રહેનાર મનુષ્ય ઉપરના અર્થમાં જ બાળપ્રહ્લ્યાચારી કહેવાય છે. જો કે આ રૂઢાર્થ મૂળ શબ્દાર્થની ઉચ્ચ શ્રેણિપરથી ક્રમશઃ ઉતરતાં ઉતરતાં કંઈક સંકુચિત થઈ જાય છે ખરે, પરંતુ કદાચ વગર ચાલતું નથી કે આસ કરીને આ કતિયુગના સમયમાં આવા સાંકડા અર્થને અવલંબીને પણ પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવે તો ધીમે ધીમે મોક્ષ માર્ગે તરફ પ્રયાણ થઈ શકે ખરું. જનદર્શનાકાશમાં આવા મહાન્ પ્રભાવશાલી બાળપ્રહ્લ્યાચારીરૂપ અનેક તારાઓ પ્રકાશ આપી ગયા છે અને તેમના પ્રશંસા કરવા યોગ્ય અનુકરણીય રસીક ચરિત્રો અઘાપિ પર્યંત ઘણાજ ઉત્સાહથી વચાચ છે. આ રીતે જોતાં સાંસારીક કાર્યોમાં રચ્યા પચ્યા રહેનાર, પોતાની જ્ઞાતિમાં કન્યાની અછતને લઈને, લગ્ન કરવા માટે જોઈતા સાધનોના અભાવે, પરણવાની ઉઠક ધરૂણ છતાં અવિવાહીત છંદગી ગુજરનારને ખરી રીતે પ્રહ્લ્યાચારી કહી શકાય નહિ. તેમજ આજકાલ પ્રહ્લ્યાચારી નામ ધારણ કરી ભગવાં કપડાં ખેરી બાવા વેશે રખડતા અનેક હનરાચરણી વેરાગીઓને પણ પ્રહ્લ્યાચારીની ગણનામાં મુકી શકાય નહિ, એકલી કાયાધી જ નહિ પરંતુ વચનથી તેમજ મનથી-ધરૂણ માંત્રથી સ્વપ્નમાં પણ સ્ત્રીના સંસર્ગની બીલકુલ અભિલાષા નહિ રાખનારને જ પ્રહ્લ્યાચારી કહી શકાય અને તેમનું જ પ્રહ્લ્યાચાર્યવત આદરણીય ગણાવું જોઈએ.

૨૨૦

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

આ પ્રદ્ધાયર્થ મતના જૈનશાસ્ત્રકારો મુખ્યતાએ બે ભેદ પાડે છે અહસ્થ-
 ધર્માશ્રયી પ્રદ્ધાયર્થ અને સાધુ ધર્માશ્રયી પ્રદ્ધાયર્થ. અન્ય ધર્મમાં જોતામાં આવે
 છે તેમ સ્વાદ્વાદ માર્ગમાં પણ અહસ્થ અને સાધુ એમ બે પ્રકારના ધર્માશયકો
 ગણાવ્યા છે. આમાંથી તરવારની ધારા ઉપર ચાલકારૂપ, વિષયસુખની જ
 અપેક્ષાએ સાંસારીક નજરે કઠીન જણાતો સાધુ ધર્મ સ્વિકારનારને હીક્ષા
 અહણ કરતી વખતે જ પંચ મહામતો ઉચ્ચરવા પડે છે, તેમાં ચતુર્થ મત તરીકે
 તેઓ મનથી, વચનથી અને કાયાથી શ્રી સંસર્ગનો સર્વથા ત્યાગ સ્વિકારે છે
 અને અહસ્થ ધર્મમાં રહેનારને સ્થુલથી ચતુર્થ મત પાળવાનું હોવાથી તે સ્વ-
 દારાસંતોષ પરસ્ત્રીગમન વિરમણ મત અહણ કરે છે. અહસ્થને શાસ્ત્રીય રીતિ
 મુજબ લગ્ન ગ્રન્થીથી જોડાયેલ શ્રી સિવાયની અન્ય સ્ત્રીઓ મા બેન સમાન
 ગણાવી જોઈએ. આ પ્રસંગે એટલું જણાવવું આવશ્યક છે કે અહસ્થ ધર્મ પાળ-
 નાર માર્ગાનુસારીએ પોતાના આદર્શ (Ideal) તરીકે તો સાધુ ધર્મ જ સ્વિ-
 કારવાનો છે, કર્મની પ્રબલતાને લઈને તથા કંઈક પોતાની શિથિલતાને લઈને
 પોતાથી સંસાર ત્યજી શકાયો નથી પરંતુ પ્રસંગ મળતાં અપૂર્વ વીર્યકુરણા
 પોતાની સ્ત્રીનો પણ ત્યાગ કરી પોતે સાધુ ધર્મ અંગીકાર કરવા તરફ
 સાંધ્ય દૃષ્ટિ રાખી સાધુ ધર્મની ભાવના સર્વદા ભાવવી જોઈએ. આ કારણથી જ
 અહસ્થ ધર્મ કરતાં સાધુ ધર્મ અનેક ગુણો લાભપ્રદ છે. જૈનશાસ્ત્રકારો કોઈ
 પણ પ્રસંગે કોઈ પણ સંજોગો વચ્ચે અહસ્થ ધર્મને પ્રાધાન્યતા નહિ આપતા
 તેને ગોણુપદેજ રાખે છે. અને સાધુધર્મને જ પ્રાધાન્યતા આપે છે. અન્ય દ-
 ર્શનોઓની સાફ પુત્ર શબ્દનો અર્થ ‘નરકમાં પડતાં બચાવનાર’ એવો કરી
 થેન કેન પ્રકારેણ પુત્રોત્પત્તિ કરવી જોઈએ તે હકીકત જૈનદર્શનને ખીલકુલ
 માન્ય નથી. પ્રાચીન સમયમાં કવચિત્ અસ્તિત્વ ધરાવતાં નિયોગ નિગેરે રી-
 વાજોને જૈનદર્શન ધિક્કારની તજ્જરથી જ જુએ છે. પિતૃતૃપ્તિ નિમિત્તે પિંડ
 દાન દેનાર પુત્ર હોવો જ જોઈએ એ નિયમ જૈનોને ખીલકુલ માન્ય નથી.
 શ્રાદ્ધાદિક ક્રિયાઓની વિરૂદ્ધમાં જે દલીલો રજૂ કરવામાં આવે છે તેનું વિવે-
 ચન કરવાનું આ સ્થળ નથી તેથી એટલું જ લખી સંતોષ પકડવો પડે છે કે
 પુત્રોત્પત્તિ નિમિત્તે અહસ્થ ધર્મમાં પડ્યા રહેવાનું જૈનશાસ્ત્રકારો ખીલકુલ ઇ-
 ન્છવા યોગ્ય ગણતા નથી. સકળ કર્મ લાયક કરવા તરફ સાંધ્યદૃષ્ટિ રાખી જૈન
 ધર્માશ્રયી સાધુ ધર્મને જ પ્રધાનતાએ અંગીકાર કરવાની ભલામણ કરે છે; અને તેવી
 રીતિ નહિ ધરાવનારાઓને જ અહસ્થ ધર્મ ઉપદેશો છે. હંસ દૃષ્ટિથી બેન સ્ત્રી-
 રહેનારા કાકદૃષ્ટિવાળા નિચ્છાપલ્લાખી જનો આ સંબંધમાં આલેપ કરે છે કે

પ્રહ્લ્લન્યર્ય.

૨૨૧

‘હુનિયાંમાં પાયા સાધુઓ દઈ જશે તોપછી તેમને માટે આહાર પાણી વિગેરે તૈયાર કરવા કરાવવાની અનેક વ્યવસ્થાઓ કેના તરફથી કરવામાં આવશે’ આવડ પ્રકારની દલીલો ઘડીબાર પચુટકી શકતી નથી. તદ્વન અસંભરિત વસ્તુને-હુડીક-તને સંભવિત માનવાથી શું લાભી ભૂત, ભવિષ્ય કે વર્તમાન કળમાં એવો કેાઈ પણ સમય આવ્યો નથી, આવશે નહિ કે વર્તેતો નથી કે જ્યારે સર્વ કોઈ એક સાથે વૈરાગ્યયુક્ત ચિત્તવાળા થાય. અન્યમતાવત્તળી અનેક મહાત્માઓએ પણ આજ કારણથી સ્ત્રીનો સર્વથા ત્યાગ કરવા ઉપદેશ આપેલો છે. તે ઓ સ્ત્રીને નરકદ્વાર સમાન સમજી તેના પ્રસંગમાં આવવા સ્પષ્ટ રીતે ના કહે છે. જે જે પુરૂષો પોતાનું પરમ આત્મકલ્યાણ કરી શક્યા છે, સિદ્ધિ પદને વર્યા છે, તેઓ આ પરમ દુઃખમય સંસારને અસાર સમજી સ્ત્રી, પુત્ર, ધન આદિ પરવસ્તુનો ત્યાગ કરી, આત્માના સ્વકીય ગુણોમાં આનંદ માની, શુભ પરિણામની અસ્ખળિત ધારા બળવી રાખી, નિશ્ચયાત્મક પ્રયાસ કર્યાથીજ મોક્ષપદ મેળવી શક્યા છે. સાંસારીક વિષયોમાં મોહાધતાથી લુબ્ધ થયેલા સ્ત્રી-સૌન્દર્યના મોટા મોટા અલંકારિક વાક્યોથી બંધે મોઢે વખાણુ કરનારા અને તે માર્ગે પોતાનું જ્ઞાનગૌરવ પ્રદર્શિત કરવાની અભિલાષાવાળા કવિજનોપ્રતિ ઉપાલમ્ભ આપતાં પરમ માનનીય રાજર્ષિ ભર્તૃહરિ કહે છે કે—

સ્તનો માંસગ્રન્થી કનકકલશાવિત્યુપમિતૌ

મુલં શ્લેષ્માગારં તદપિ ચ શશાંકેન તુલિતમ્ ।

સવન્મૂત્રક્રિન્નં કરિવરકરસ્પર્ધિ જઘન-

મહો નિન્દ્યં રુપં કવિજનવિશેષૈર્ગુરુકૃતમ્ ॥

ભાવાર્થ—સ્તનો જે માંસના લોચા છે તેને મુવર્ણના કલશની ઉપમા આપી છે અને મુખને શ્લેષ્માથી ભરેલ છતાં ચંદ્રમાની સાથે સરખાવવામાં આવેલ છે. (પ્રતિક્ષણ)નીકળતાં મળમૂત્રથી ભીજાયેલ બાંધોને એક હસ્તિની મુંઠ સાથે સરખાવે છે. અહો! સ્ત્રીઓના નિંદવા ચોગ્ય રૂપને કવિવરોએજ ઘણું સુંદર ગણીને વખાણુ છે.

શૃંગાર વિષયક પુસ્તકના કતાઓએજ સ્ત્રી સ્વરૂપના વિવેચનમાં પોતાનું આતુર્ય, પ્રતિભાયુક્ત કવિત્વ શક્તિ વાપર્યા છે. એટલુંજ નહિ પરંતુ નવલકથા, આટક, કાવ્ય, અરિયાત્મક અન્યોના લેખકોએ પણ આ વિષયમાં પોતાનો બુદ્ધિ-

૨૨૨

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

વૈભવ પ્રદર્શન કર્યો છે અને આગળ જતાં ભેળંએ છીએ તો કેટલાક ધર્મીયાઓ પણ ઉપદેશ લેવા યોગ્ય ધર્મ પુસ્તકોમાં એ સ્ત્રીના શરીરની શોભાની પ્રશંસા કરતાં અટક્યા નથી. કદાચ તેઓ એવા વિચારને આધિન થયા હોય કે રંખેને તે વિષયમાં મૂક ભાવ ધારણ કરવાથી પોતાની વખાણુતા યોગ્ય કવિત્વ-શક્તિની કીર્તન બોલા અંકાયે. આ સાથે એટલું કહેવું ભેળંએ કે સુક્રમમાં સુક્રમ વિષયની અર્થામાં, ન્યાયની ઉત્તમ કોટીએ સમન્નવવામાં, ગહનમાં ગહન વિષયને સરલ બતાવવામાં, વૈરાગ્યમય શાંતરસ પોષવામાં તે કરતાં હબર તો શું બલકે લાખો ગણે દરજ્જે વધારે સામર્થ્યવાન થયા છે અને પોતે બને ઉત્તમ પ્રકારનું આરિય પાળી આત્મિક ઉન્નતિ કરી શક્યા છે સ્ત્રીના રૂપનું વણન પણ પાછળથી તેને તજનારાઓની પ્રબળ વૈરાગ્ય ભાવના પ્રદર્શન કરવા માટે અને આ કાળની રૂપ રંગ લાવણ્ય વિનાની સ્ત્રીઓમાં આસક્ત ન થતા માટે જ કરેલું છે.

મોહરાત્રની પ્રબળ આજ્ઞાને વશ થઇનેજ સુગંધજનો આ સંસારમાં વિશેષ લુબ્ધ થતા જાય છે અને કવિવરોના વખાણુતા સ્ત્રી સ્વરૂપમાં આશક્ત થઇ લેણીના પાસમાંથી હુટવાને અશક્ત થતાં ભવ બ્રમણ કર્યા કરે છે. આ કારણુ-થીજ રાજર્ષિ ભર્તૃહરિ એક પ્રસંગે કહે છે કે—

પીત્વા મોહમયી પ્રમાદમદિરામુન્મત્તમૂનં જગત્ ।

એટલે કે મોહમયી પ્રમાદરૂપી મદિરા પીને આણું જગત્ ઉન્માદ ધારણ કરી રહ્યું છે. કેલ વીરસા પુર્યો જ અપવાદરૂપે આવા પ્રકારની ઉન્મત્તતાથી હુક્ત રહી, પ્રભુ શરણમાં લીન થઇ સંસાર સાગરનો પાર પારી શક્યા છે. આજ કારણુને લઇને અનેક સ્થળોએ અનેક ધર્મવીર મહાત્માઓએ ધાર્મિક પુસ્તકોમાં તેમ જ નીતિનાં પુસ્તકોમાં પણ સ્ત્રીના કટાક્ષથી દૂર રહેવાની ભલામણ કરેલી છે આવા ભાવાર્થના કેટલાએક શ્લોકો તેના અર્થ સાથે અત્ર ટાંકવાની આવશ્યકતા ધારવામાં આવે છે.

उन्मीलद्विवलीतरङ्गवलयो मोतुङ्ग पीनस्तन
द्वन्द्वेतोयतचक्रवाकमिथुना वक्त्राभुजोद्भासिनी ।
कान्ताकारधरा नदीयमभितः कुराशया नेष्यते
संसारार्णवमज्जनं यदि ततो दूरेण संत्वज्यताम् ॥

પ્રશ્નચર્ચ.

૨૨૩

ભાવાર્થ—જે સંસારરૂપી આ સમુદ્રમાં ડુબવું ન હોય તો કાંતારૂપી આ નદીનો દરથી ત્યાગ કરો, જેમાં ત્રીવલીરૂપી તરંગ વલયો શોભે છે, જેમાં ચક્રવાકની જેઠ સમાન બે ઉંચા અને પીનસ્તન છે, જે કમળરૂપી મુખથી દે-હીપ્યમાન છે ને ફૂર આશારૂપી મગરમચ્છથી બરેલી હોય છે.

આવર્તે સંશયનામવિનયભવનં પત્તનં સાહસાનાં
 દોષાણાં સંનિધાનં કપટશતમયં ક્ષેત્રમપ્રત્યયાનામ્ ।
 સ્વર્ગદ્વારસ્ય વિદ્વો નરકપુરમુત્ત્વં સર્વમાયાકરંદં
 સ્ત્રીયન્ત્રં કેન સૃષ્ટં વિપમમૃતમયં પ્રાણિનામેકપાશઃ ॥

ભાવાર્થ—સંશયનું આવર્ત, અવિનયનું ભુવન, સાહસનું શહેર, દોષોનું સંકેતસ્થાન, સે'કડો કપટયુક્ત, અવિશ્વાસનું ક્ષેત્ર, સ્વર્ગનું દ્વાર મેળવવામાં વિશ્નુ-રૂપ, નરકના પુરનું મુખ, સંઘળી માયાનો કરડીઓ, અંદરથી વિદ્યા સમાન અને બહારથી અમૃત સમાન, પ્રાણી માત્રને પાશરૂપ એવું આ સ્ત્રીરૂપી ચક્ર કોણે બનાવ્યું હશે ?

સત્યત્વેન શશાંક एष वदनीभूतो नवेन्दीवर-
 द्वन्द्वे लोचनतां गतेन कनकैरप्यङ्गुलिः कृता ।
 कित्वेवं कविभिः प्रतारितमनास्तत्त्वं विजानन्नपि
 त्वग्मांसास्थिमयं वपुर्मृगदशां मन्दो जनः सेवते ॥

ભાવાર્થ—સાચું પુછી તો ચંદ્ર કંઈ સ્ત્રીઓનું મુખ નથી, તંત્ર કમળ તે-ના હોયન નથી, તેવી જ રીતે તેનું શરીર કંઈ કાંચનનું અનેકું નથી પરંતુ કવિઓથી છેતરાયેલ મનવાળો મનુષ્ય તત્ત્વને બહુતાં છતાં પણ ચૂક થઈને ત્વચા, માંસ અને હાડકાં સ્ત્રીઓના શરીરને સેવે છે.

व्यादीर्घेण चलेन वक्रगतिना तेजस्विना भोगिना
 नीलाब्जच्युतिनाऽहिना वरमहं दंष्ट्रो न तच्चक्षुषा ।
 दष्टे सन्ति चिकित्सका दिशिदिशि प्रायेण धर्मार्यिनो
 मुग्धाक्षीक्षणवीक्षितस्य नहि मे मन्त्रो नवाप्यौषधम् ॥

ભાવાર્થ—ઘણી દીર્ઘ ચંચળ વાંકી ગતિવાળો, તેજસ્વી દેખવાળો અને નીલકમળની સરખી કાન્તિવાળો સર્પ અને ડસે તો સાડું પણ સ્ત્રીના કટાક્ષ

૨૨૪

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

હસે તે હીક નહિ; કેમકે સાપ છરડે તો દિશાએ દિશાએ ધાણું કરીને ધર્મિષ્ઠ વાદીઓ (સાપતું) ઝેર ઉતારનારાઓ) મળી આવે છે. પરંતુ સુંદર સ્ત્રીની દ્રષ્ટિ એક ક્ષણ પશુ પડે તો તેના ઝેરને માટે કંઈ પણ મંત્ર અથવા ઔષધ મળનાર નથી.

અપસર સર્વે દૂરાદસ્માત્કટાક્ષવિયાનલાત્

મકૃતિવિષમાગ્નોપિત્સર્પીદિલાસફળામૃતઃ ।

ઇતર ફણિના દટ્ટઃ શકવશ્ચિકિત્સિતુમૌપૈવ-

શ્વદુલવનિતામોગિપ્રસ્તં ત્યજન્તિ હિ મન્ત્રિણઃ ॥

ભાવાર્થ—હે મિત્ર ! આ સ્ત્રીપી સર્પથી દૂર રહે. જે સ્ત્રીપી સર્પ તે કટાક્ષપી ઝેરી અગ્નિ છે, સ્વભાવથી જ વિષમ છે, અને જેણે વિલાસપી ફેણ ધારણ કરેલી છે. જે બીજી જાતના સર્પથી કરડાયો હોય તો ઔષધથી કંઈ તારી દવા થઈ શકશે પણ અતુર સ્ત્રીપી સર્પથી કરડાયેલાને તો મંત્ર બાણનાર પણ તોલ દે છે.

વરં જ્વલદયઃસ્તંભપરિરંભો વિધીયતે ।

નપુનર્નરકદ્વારં, રામાજગ્નસેવનમ્ ॥

“ જળતા લોખંડના સ્તંભને આલિંગન કરવું ઉત્તમ છે પણ નરકનાં દ્વાર-રૂપ સ્ત્રીનું જગન સેવવું ઉત્તમ નથી. ”

ઓગ્નુ યેષુ પરિમૃદ્ધસિ કામિનીનાં, ચેતઃ પ્રસીદ વિશ ચ ક્ષણમંતરેપાં ।

સમ્યક્ સમીક્ષ્ય ચિરમાશુચિર્પિંડકેભ્યસ્તેભ્યશ્ચ શુચ્યશુચિવસ્તુવિચારમિચ્છન્ ॥

ભાવાર્થ—હે ચિત્ ! તું સ્ત્રીઓના શરીર ઉપર મોહ પામે છે પણ તું (અસ્વસ્થતા સુકીને) પ્રસન્ન થા અને જે અંગો ઉપર મોહ પામે છે તે અંગોમાં પ્રવેશ કર. તું પવિત્ર અપવિત્ર વસ્તુના વિચાર (વિવેક) ની ઇચ્છા રાખે છે તો અસખર સારી રીતે વિચાર કરીને તે અશુચિના ઢગલાથી વિરામ પામ.

વિમુદ્ધસિ સ્મેરદશઃ સુમુલ્યાઃ, મુલ્લેક્ષનાદીન્યભિચીક્ષમાણઃ ।

સમીક્ષસે નો નરકેષુ તેષુ, મોહોદ્ભવા માયિકદર્શનાસ્તાઃ ॥

ભાવાર્થ—વિકસિત નયનવાળી અને સુંદર મુખવાળી સ્ત્રીઓનાં નેત્ર, મુખ વગેરે જોઈ તું મોહ પામે છે પણ તેના મોહને લીધે બલિયમાં ઉત્પન્ન થનારી મરકની પીડાઓને તું કેમ જોતો નથી ?

અપૂર્ણ.

જાહેર ખબર.

સં. ૧૯૬૬ ના આસો શુદ્ધ ૪ ને શુક્રવાર તા. ૭ અક્ટોબર સને ૧૯૧૦ ના રોજ મુનીમ તથા કોલીદાર વિગેરેની રૂબરૂ મામતા મોટા દેરાસરજીના દાગીના ગોઠી ગાંધી દેનાના કહેવાથી મેળવતાં નીચે પ્રમાણે દાગીના ઘટયા તેની વિગત.

૨૧૫) હેમતા ધરતું ટીલું નંગ ૧ જડાઉ હીરાતું તોલ ૩૩૦ ભારતું તેમાં હીરા નંગ ૨૦ તથા જીણી સુનીઓ નંગ ૧૦ છે.

૧૫૦) હેમતું શ્રી વચ્છ નંગ એક જડાઉ રાતા નંગતું તોલ ૩૬૦ ભારને આશરે કીમત ૩૧૫૦) ની તેમાં હીરા નંગ ૧૭ લાલ માણેકની સુનીઓ તથા પાનાની સુનીઓ ૪૦ છે.

૨૫૭) હેમની ખુંબીઓ નંગ ૨ જડાઉ તેમાં હીરા નંગ ૨૦ તથા લાલ માણેક નંગ ૨ મોટાં તથા લાલ માણેક નંગ ૩૦ જીણાં ધરતોલ ૩૭૦ ભારને આશરે કી ૩૨૫૭) ની.

૧૦૬) હેમનાં પાટીઆનો ગડો ૧ તે મધે પાટીઆં નંગ ૨૧ પોખરાજનાં જડાઉ તે મધે પોખરાજ નંગ ૬૯ તથા ખુણીઆ નંગ બે જુમસે નંગ ૨૩ તેને ગંઠણ રેશમનું લાખ દોરા સુધાં ધરતોલ ૩૫૦૦ ભાર.

૨૨૦) હેમની કાંઠલી નંગ ૧ શેર બેની તે મધે સીકાવાળી પાવલીઓ નંગ ૩૨ પોલી તથા પોટલીઓ નંગ ૧ તેની નીચે ધુધરીઓ નંગ ૨૦ તેને છેડે સાંકળીને અછોડો નંગ ૧ તેને સેરા નંગ ત્રણનો ધરતોલ ૩૧૪) ભાર તેમાં પાવલીઓ ૨ ધુધરીઓ મળી ૩૦૦ ભાર ઘટે છે.

૧૦૧) ધોળાં ખોટાં નંગનો જડાઉ હાર ૧ પાટીઆં ૧૬ નો તે વચ્ચે ચંદ્રમા ઘાટનો ચાંદલો એક તથા નીચે પદક એક તેને ગંઠણ રેશમની દોરીતું છે. ધરતોલ ૩૯૦ ભારના આસરે કીમત ૩૧૦૧) ની તેમાં પદક નીચે છે તેની મણી ખોટી છે તે સુધાં ધરતોલ છે.

૧૦૧) હેમનો હાર નંગ એક ખોટા પોખરાજનો જડાઉ પાટીઆં નંગ ૭ નો તેને નીચે દુગદુગી નંગ ૧ સુધાં ધરતોલ ૩૬૦૦ ભારને આસરે કીમત ૩૧૦૧) ની

૮૦) હેમની કંઠી નંગ ૧ ખરાં મોતીની ધરતોલ ૩૪) ભાર તેમાં રૂપાના આંક નાખાવતાં ધરતોલ ૩૪૦ ભાર થાય છે. તેને અછોડા નંગ ૨ બે સાંકળીની સે નંગ ૪ સાથે તેના બંને છેડે વચ્ચે ખોટાં નંગ છે. તે કંઠી નીચે પોખરાજ પદક નંગ ૧ તથા તેની નીચે લીલું ખોટું લોલક ટંગેલું છે તથા તે પદક માથે ધોળા પોખરાજનો ચંદ્રમા છે તે કંઠીમાં મોતીના દાણા નંગ ૧૦૩ છે.

૩૧૨૩૦) ના દાગીના નંગ ૯ નવ.

રૂપાના.

૧૦) રૂપાના સાંકળાં નંગ બે નવાં હોમે રસેલાં તોલ ૩૫૬) બારને આથરે.

૧૬૭) નીચેના દાગીના નંગ ૯ તોલ ૩૨૪૨) બારના

રૂપાના પાખર નંગ ૨ તોલ ૩૬૩) બાર

રૂપાના મોર નંગ ૨ તોલ ૩૬૭) બાર

રૂપાના સુરજ તથા ચંદ્રમા. ૨ તોલ. ૩૧ ૧૬૧૧) બાર

રૂપાની કલગીઓ ૨ બે તોલ ૩૧. ૩૧) બાર તેનો

તોલ ૩૧. ૧૧) બાર થાય છે.

રૂપાની પાટલી નંગ ૧ લાંબી પ્રભુજીને પદાદીએ ચઢાવવાની તેના નીચે તાંબાનું

પતર ૧ ધર તોલ ૩. ૧૪૪) બાર.

કુલ ધર તોલ ૩૨૪૨) બાર તાંબાના પતરાં કોરા સતારા સાથે કી. ૩૧૬૭) ની

૧૯) રૂપાના કળસ નંગ ૨ બે ચીનાધ સાદા તોલ ૬૬૪

૬૬૫ મળી ૩. ૬૯) બારના.

૩૧. ૨૬૬) ના દાગીના નંગ- ૧૩,

૩૧. ૬૫૨૬) ના દાગીના નંગ. ૨૨ બાવીસ.

જોડી ૭-૧૦-૧૦

સહી. ગીરધરલાલ ગુલાબચંદ

મુનીમ

હવે જણાવેલા દાગીનાઓ પૈકી કોઈ પણ જગ્યાએ કોઈ પણ દાગીનાનો પત્તો મળે તો તેની ખર્ચ તરતજ શેઠ આજુદંડ કલ્યાણજી તરફ લખી મોકલવા. પત્તો મેળવી આવનારને ૩૫૦) ઇનામ તરીકે આપવામાં આવશે.

તંત્રી

જૈન ધાર્મિક હરીફાઈની પરીક્ષા.

શ્રી જૈનશ્રવેતાંયર ઐશ્વર્યકેશનબોડી તરફથી શેઠ અમરચંદ તલકચંદ જૈન હરીફાઈની વાર્ષિક પરીક્ષા ચાલુ વર્ષ માટે તા. ૨૫-૧૨-૧૦ રવીવારે ૧ થી ૪ સુધી સુકરર કરેલ સ્થળોએ સુકરર કરેલ ઐજન્ટોની દેખરેખ નીચે લેવામાં આવશે. અભ્યાસક્રમ નીચે સુચન નકી કરવામાં આવેલ છે.

ધોરણ ૧ હું.

પંચપ્રતિક્રમણ મૂળ, અર્થ, વિધિ અને હેતુ સહિત (શેઠ હીરાચંદ કકલભાઇવાળું પુસ્તક) વિધિપક્ષવાળા ઉમેદવારો માટે શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળું છપાવેલ વિધિપક્ષ પંચપ્રતિક્રમણસૂત્ર મોટું. સિવાયના ગચ્છવાળાઓની પરીક્ષા તે તે ગચ્છના પ્રમાણબુત પુસ્તક અનુસાર લેવામાં આવશે.

ધોરણ ૨ છું.

નીચેના બેમાંથી કોઇ પણ એક વિભાગ.

- ૧ જીવવિચાર તથા નવતત્ત્વ પ્રકરણ (શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળું પુસ્તક). આવક ધર્મ સહિતા (માંગરોળ જૈન સભાનું છપાવેલું.)
- ૨ નવતત્ત્વ, નવસ્મરણ અર્થ સહિત (શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળું પુસ્તક.) ત્રણ ભાષ્ય (શેઠ વેણીચંદ સુરચંદ અથવા શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળું પુસ્તક) અર્થ અને સમજણ તથા હેતુપૂર્વક.

ધોરણ ૩ છું.

યોગશાસ્ત્ર (મુનિ કેશરવિજયજી તરફથી પ્રગટ કરેલું પુસ્તક.)

મહાવીર ચરિત્ર ભાષાન્તર હેમચંદ્રાચર્ય કૃત (શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલું)

આનંદધનજીની ચોવીશી (ગાનવિમળસરિતા ટપાચાળી).

ધોરણ ૪ છું.

આગમસાર દેવચંદ્રજી કૃત (શેઠ ભીમસિંહ માણેક તરફથી છપાવેલ)

તત્ત્વાર્થોધિગમસુત્ર (રાયચંદ જૈન શાસ્ત્રમાળામાંથી).

ધોરણ ૫ છું.

નીચેના પાંચ વિભાગમાંથી કોઇ પણ એક વિભાગ.

- ૧ ન્યાય-રચાહવાદ મંજરી (રાયચંદ જૈન શાસ્ત્રમાળામાંથી).

વયોવિજયજી કૃત આઠ દષ્ટિની સંઝાય (પ્રકરણ રત્નાકર ભાગ ૧ લામાં છપાવેલ છે તે અર્થ સાથે.)

- ૨ દ્રવ્યાનુયોગ—છ કર્મ અથ (શેઠ ભીમસિંહ માણેક તરફથી છપાવેલ)

અધ્યાત્મ—અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ (મોતીચંદ ગિરધરજીભાઈ અપડીઆ સોશીસિટર તં-
રશ્ચી બહાર પડેલું.)

દેવચંદ્રની ચોવીશી (શેઠ ભીમસિંહ માણેક તરશ્ચી વિવેચન સાથે
છપાએલ)

૧ પ્રકરણ:—ઉપદેશપ્રાસાદ પાંચે ભાગ (શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરશ્ચી
છપાએલ) તેનાપર વિવેચન અને વિચારપૂર્વક કરેલ અવલોકન સાથે.

૨ ઇતિહાસ:—ત્રિપષ્ઠિ શાસકા પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૧ થી ૧૦ નું ભાષાંતર સંપૂર્ણ
(શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરશ્ચી છપાએલ) ઐતિહાસિક તથા
તત્ત્વદ્રષ્ટિએ વિદ્યાર્થીએ અવલોકન કરવાનું.

૩ પરીક્ષા થયા બાદ જે મહિને પાસ થયેલા વિદ્યાર્થીઓને પ્રમાણુ પત્રો તથા ઉચ્ચ
તરફ આવનાર વિદ્યાર્થીઓને છતાંમે આપવામાં આવશે.

૪ મેદવારેએ પોતાની અરજી નામ, ઠેકાણુ, કયા ધોરણમાં પરીક્ષા આપવી છે વિ-
ગ્રહ મોજબા અક્ષરે જણાવી તા. ૩૦-૧૧-૧૭ પહેલાં ધાર્મિક પરીક્ષા વ્યવસ્થાપક મંડળ,
કોબાતીર્થ સરતામે મોકલવી.

વિદ્વાન મુનિરાજ પ્રત્યે વિનંતિ. ઉપદેશમાળાનાં કર્તા કર્યારે થયાં.

આ સંપ્રદેશમાં થયાં ઉત્પન્ન કરનાર લેખક થયાં વર્ષ માં આ માસિકમાં અ પત્રમાં આવેલ છે તેનો ઉત્તર ઉપદેશમાળાનાં કર્તા ધર્મદાસગણિ ભગવંત શ્રી મહાવીરસ્વામીના હસ્તદીક્ષિત શિષ્યજ હતા એમ સિદ્ધ કરનારો દરેક શ્રી કાના સમાધાન સાથે આપવાની આવશ્યકતા છે. તો આ વિનંતિનો સ્વીકાર કરીને અવશ્ય જે જે હકીકત લખવા યોગ્ય હોય તે લખી મોકલાવવા પ્રાર્થના છે. આવી બાબત ઉપેક્ષા કરવા યોગ્ય નથી.

છપાઈને બહાર પડે છે.

ચંડસરણ, આરપચ્છાણ, મત્તવરિન્નય, સંધારણ.

મૂલ.

આ નામે પચસાઓ શ્રાવકને વાંચવા લાજવાનો પછુ અધિકાર છે. તે પાઠાંતર સાથે શુદ્ધ કરીને શ્રી પાટણનિવાસી શેઠ હાલાભાઈ મગનચંદની સહાયથી છપાવીને પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે. સાધુ, સાધ્વીઓને તેમજ જૈનશાળા, કન્યાશાળા, શ્રવિકાશાળા, જૈન પુસ્તકાલયો વિગેરેને ભેટ દાખલ આપવામાં આવનાર છે. ખપ હોય તેણે અમારા પર પત્ર લખવો.

મુનિરાજ મહારાજ શ્રી આત્મારામજી કૃત

તત્ત્વનિર્ણયમાસાદ.

આ જુક હાલમાં બંધાવીને તૈયાર કરવામાં આવી છે. એની અંદર અનેક હકીકતોનો સંગ્રહ કરેલો છે. તેનું વર્ણન હુકમાં થઈ શકે તેમ નથી. ખપ હોય તેણે અમારી પાસેથી મંગાવવી.

(કિંમત રૂ. ૪) ચોરટેજ રૂ. ૦-૬-૦

શ્રી વર્દમાનમુરિ વિરચિત.

શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર મહાકાવ્ય.

પાઠ મુશીબિત પુઠાથી બંધાવીને જુક આકારે બહાર પાડવામાં આવ્યું છે. કિંમત જૈન સંસ્થાઓ માટે અને જૈનધર્મ પ્રકાશના આહક માટે રૂ. ૨) સામાન્ય આહક માટે રૂ. ૩) તમામ સભાસદ માટે રૂ. ૧૫

જૈન લેખકોને બેરડો લાભ.

હાલમાં જૈન વર્ગમાં લેખકોની સંખ્યા વધતી જાય છે તે જોઈ શકાય છે. શ્રી મુનશી નિવાસી શેઠ રામચંદ વીરચંદ તરફની ખાસ કૃપાથી હું લેખકોને જણાવવાનું કે—“માંસ ભક્ષણથી થતી હાનિ અને વ્યવસ્થિત (જાળપાલાનાં) ખોરાકથી થતા લાભ” વિષે જે કોઈ લેખ લખી શકશે અને તેમાંથી અમારી તરફથી નીચવામાં આવેલા એ વિદ્વાનો જેને તેમ પચાર કરશે તેને સહસ્ત્ર રૂપિય તરફથી રૂપ ૦) ધન્યામ તરીકે અને અમારું તે લેખ અમારા તરફથી જ ખાસ જુદો છપાવીને વગર કિંમતે પહોંચાડવાનું બનશે. તેના ખર્ચ પણ તેજ રૂપિય તરફથી કરવામાં આવશે.

કોણ જૈન ધર્મ પ્રકાશના ૨૫ પૃષ્ઠ ધાય તેવોયો અથવા તેથી મોટો હો-
યો મોટો. અને તે સામયિક શુદ્ધિ ૧૫ અઝાડ અમને પહોચ્યો બ્લેઝ. જે
રિંગ પસાર પડી' થાય તે પાછા મોડાવવામાં આવશે.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર.

॥३॥ सुप्रभातम्.

૩) પાંડરાપેળાની દિશાતિ મઠ હેય તેમજ પેનાના ઉપર ખર્ચની દુર્ગતિ સારાજે સજાગતી. તે સાથે પ્રતિષ્ઠિત મૂકશ્ચતુ ખાત્રી પણ મોકલતું. (પાંડરાપેળાને રૂપ૦) પચાસ મઠ તરીકે આપવામાં આવશે.

જાણીતા સ્વામી શહે તેમ હોય તેમણે પોતાની કિયતિ જાણીતી પ્રતિષ્ઠિત
પુણ્યસ્થળે જોવામાં આવેલા પદો તેવું આજી પદ મોકલવું. એવા આ
પદોમાં (૨૨૫) પદોના મહત્તરીકે મોકલવામાં આવશે.

[illegible]

સાચી માનવી સંતોષી પુણ્ય વિધાથી એક સામયિક લેખકને તરફથી આ
સાચી માનવી પુણ્ય વિધાથી એક સામયિક લેખકને તરફથી આ

संस्कृत-संज्ञा

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

THE UNIVERSITY OF CHICAGO